

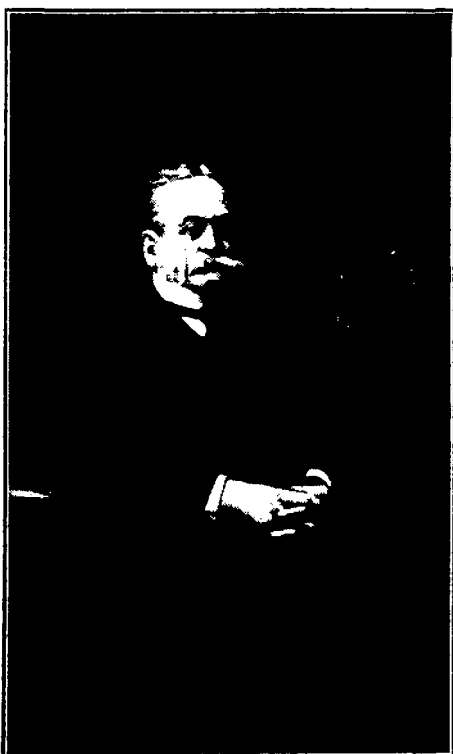
TRANSILVANIA

Anul 57.

Aprilie 1926.

Nr. 4.

Sibiu, str. Șaguna 6.

† Vasile Stroescu.

† Vasile Stroescu.

A murit un *adevărat* boier!

Unul, care a înțeles greutatea problemelor zilelor noastre și care — în loc să se dea înlături, ca atâți inconștienți bogătași — a pus umărul ca să scoată carul din pietri, pătruns de dictonul, care par'că nici odată n'a avut mai mare îndreptățire ca în zilele noastre: «*Noblesse oblige*» (Noblețta deobligă).

Boierul basarabean de vișă veche — cunoșteam ca bine-făcători marinimoși ai meseriașilor români din Brașov pe doi înaintași Stroescu — boierul, care nu și-a uitat de datoria ce o are omul față de semenii săi, a fost un sol al unei lumi mai bune, căutând să apropie sufletește pe țărani de orașeni, dând *nutremânt sufletesc* tuturor. Conștiința sa îi spunea că *ignoranța* este dușmanul cel mai crâncen al omului și a venit Vasile Stroescu, ca un Harun al Rașin, în mijlocul nostru și a căutat să ne dea medicina, care tămăduiește.

A văzut respicat: nu este timpul pentru palavre! este o crimă să-ți irosești puterile în interminabile discuții (câtă vreme poporul așteaptă lumină și muncă productivă) și a dat semnalul: aici aveți sprijinul meu bănesc — ajutați-vă, repede și bine!

În loc să stea, ca cutare și cutare învățat scolastic, și să se întrebe cu care picior s'a ridicat din pat Achile, cu stângul sau cu dreptul, pierzând învățații astfel scumpul timp al lui Dumnezeu — Vasile Stroescu și-a spus: carte și iară carte! școli și iară școli! biserici și iară biserici! prin ele ne vom ridica sufletul și vom fi stăpâni pe cunoștințe, bogății ce nu se pot fura și nu se pot gătui.

Pentru unii a fost personagiul mistic, care știe să ajute numai; unora nu le venea să creadă că poate fi boier român, care să nu și prădeze averea pe la Monte Carlo; altora, aceloră, cărora le-a fost dat să ajungă în apropierea acestei întrupări a binelui, a concilianței, a idealismului incorigibil, le-a apărut în adevărata lui valoare: ctitor cultural, conștiu de daniă, care o face.

Cetiți comentariile scrise pe marginea manuscriselor trimise lui să le aleagă pentru bibliotecile populare ale «Astrei» noastre. Caracteristici lapidare, pline de obiectivitate și de discernământ psihologic, literar chiar, cari îți inspiră respect.

«Frumoasă», scrie el în capul unei schițe de Agârbiceanu, «frumoasă, dar prea tristă. *Scârbă pe lame îl destulă!*» Voia să descrețească frunțile, voia să ridice sufletele, voia să nu mai contribuie cu răspândirea paginilor de durere la «Scârba de pe lume». (Ce ar spune în ziua de astăzi?! «Bun!» scrie pe altă schiță. «Bun! Se non e vero e ben trovato!» («Omul cel mai tare»).

Știa boierul român «și el vre-o 7 limbi» (și-l ruga pe bătrânul Iarnik să-i mai trimită o gramatică albaneză, ca să afle mai bine filiația limbii acesteia cu iubita-i limbă românească!), călătorise Europa de-a lungul și de-alături și cu cât vedea și auzea mai multe, cu atât era mai pătruns de adevărul că sufletul curat, nelintinat, al poporului nostru dela țară, este vrednic de îndrăgit și de remarcat, este capabil de a ne aduce o atmosferă mai lipsită de zavistie, de înșelătorie, de pișicherlăcuri.

De aceea răspândește în satele românești poeziile populare ale lui Alecsandri și poveștile lui Creangă, cu nota lor etică sănătoasă (notă etică, de unde și politica ar putea să învețe mult!), de aceea pledează pentru Taras Bulba de Gogol, pentru «Amintirile din copilărie» ale lui Creangă, pentru poveștirile populare ale lui Agârbiceanu. Vrea ca atmosfera din cărțile acestea să se lățească pretutindeni și să germineze idei și fapte, amăsurat ei.

Că Vasile Stroescu s'a apropiat de «Astra» noastră, când a vrut să ridice populația românească, tratată mașter de guvernele ungare, ne servește de mare cinste. A avut *incredere* în conducătorii acestei instituții românești și a dat cu mână darnică, știind că ceea ce dă nu se scurge, ca într'un vas danaid, cum se întâmplă câteodată pe aiurea, ci că literile fundamentale se țin cu scumpătate.

Ce a făcut V. Stroescu pentru «Astra» noastră și pentru cultura din Ardeal, în general? Datele concrete vor vorbi mai elocuent decât orice.

Mitropoliile (ortodoxă și gr.-catolică) din Sibiu și Blaj, apoi episcopiile ortodoxe din Caransebeș și Arad s'au bucurat de sprijinul bănesc al mecenatului basarabean, din greu.

În Arad s'a deschis cea mai *modernă școală românească de fete* a românilor transilvăneni de dinainte de războiu, mulțumită ajutorului princiar al lui V. Stroescu. Nici *gimnaziul din*

Brad nu s'ar fi putut completa la liceu cu 8 clase fără de marinosul dar al lui Stroescu.

«*Astra*» a primit sume, însemnate pe vremea aceea, ca să sprijinească diferite ramuri industriale, economice și să trimită cărți populare bine alese, frumos legate, în mii de sate românești.

Doi *bursiere* au fost trimise pe spesele lui Stroescu ca să studieze *dantelăria* în Austria. Intoarse acasă au ținut cursuri de lucru de mână femeiesc. Continuarea cursurilor a fost zădărnicită de izbucnirea războiului.

Au fost trimiși doi *bursieri*, unul la Cernăuți, ca să studieze industria de lemn, altul la Insbruck, ca să urmeze un curs de lucrat al păpușilor.

Războiul a rupt și aici legăturile; unul din bursieri a murit pe câmpul de luptă.

O sumă respectabilă s'a întrebuițat pentru *înființarea de bănci populare și cooperative*. Dl V. C. Osvadă a fost trimis să studieze *mișcarea cooperatistă* în Croația, Bucovina și Vechiul Regat. (Dsa a și tipărit o conștiențioasă dare de seamă). S'au tipărit 3000 de ex. statute de bănci populare, libele de depuneri, libele de plată, cărți de contabilitate, blanchete, etc. etc., statute de cooperative de consum și valorizare, îndrumări pentru înființarea de cooperative.

Conferențiarul trimiși pentru propaganda aceasta cooperatistă au ținut peste 120 prelegeri și au înființat 46 bănci populare. (Conferențiarul «Astrei», dl N. Iancu, actualul consilier agricol, a ținut în 1915 încă un curs de contabilitate și de organizare a băncilor și cooperativelor în Sibiu.)

Pentru întemeierea unei biblioteci a studenților universitari români din Cluj, sub regimul mașter, maghiar, a donat deasemenea, o sumă de bani. Astăzi, cu referințele schimbate, având ajutorul statului, are puțința bibliotecă universității din Cluj, să satisfacă întru toate cererile tinerimii universitare.

Cărțile tipărite dintr'un fond special au fost următoarele: Ion Agârbiceanu: «Tușa Oana» și «Dela sate»; Ion Creangă: «Amiături din copilărie» și «Harap alb»; Vasile Alecsandri: «Poezii populare ale Românilor»; Gheorghe Coșbuc: Războiul nostru pentru neatărnare; Ion Slavici: Popa Tanda și Ion Lupaș: Șaguna. Cărțile au apărut în 45,000 exemplare. În vechiul regat s'au împărțit 15,000 ex., în Bucovina 6000 ex., în Ardeal 24,000 ex.

Din aceste 24,000 ex. și din altele (96,000 ex.) ale «Astrei» s'au întocmit 3000 biblioteci populare și au fost trimise în comunele românești.

Mii și mii de țărani români au să-i mulțumească lui Stroescu ceasuri de întremare sufletească, mii și mii au primit sfaturi privitoare la cooperative, la bănci populare, sute de țărance române au învățat să brodeze cu ajutorul trimiselor lui Stroescu, sute de fete române s'au bucurat de binefacerile școalelor din Arad, scriitorii români au primit îndemnuri, pecuniare și morale, să persevereze pe cărarea apucată.

În clipa, în care a închis ochii bătrânul-tinăr, de 82 de ani, într'un sanatoriu din București, neamul românesc a avut o tresărire de jale. Se stingea unul din cei mai buni ai săi. La catafalcul lui, ridicat în Biserica Albă (după cum alb i-a fost și sufletul), au pelerinat, în gând, toți câți au avut în viață o bucurie dela acest mecenat încărunțit în cinste.

Tot țăranilor români le-a arătat el toată dragostea sa, lăsând cu limbă de moarte, în testamentul său, moșiile sale acelora, dela cari așteaptă învierea noastră sufletească.

Ca și Bucura Dumbravă, moartă și ea în timpul din urmă, se gândea și boierul Stroescu că dacă se poate scula, dimineața în odaia încălzită, are de a o mulțumi *altor* oameni, cari trebuie să se scoale mai de vreme, ca să-i aducă căldura în odaie. Era și el pătruns de *interdependența socială*, pe care mulți nu o pricep și, desconsiderându-o, suferim cumplit cu toții.

Acum, când bolșevismul bate la porțile Europei, spuneți altă cărare, decât aceea bătătorită de bătrânul boier basarabean Vasile Stroescu, dacă nu vrem să vină cataclismul și pe la noi.

«Astra», apărătoarea poporului dela țară, n'are să-l uite niciodată. Doarmă liniștit! Memoria lui nu moare din mijlocul nostru.

«Dacă s'ar deslănțui un nou război în Europa», a spus în timpul recent (incep. a. 1926) ministrul-președinte al Imperiului britanic, *dl Chamberlain*, «acest război ar avea drept urmare ultimul *sfârșit al civilizațiilor Occidentului*. Marile capitale moderne: Londra, Parisul, Roma, etc., cari au strălucit pe lume cu o lumină atât de viie, ar avea soarta orașelor Ninive, Babilonul și a altor numeroase orașe antice, despre cari nu mai dăinuiește decât numai amintirea». (Gustave Le Bon, în «Les Annales», 25 Apr. 1926).

Vasile Stroescu.

Cuvântare rostită în Biserica-Albă din București, la 27
Aprilie 1926, în numele „Astrei“.

De Dr. Ioan Lupas.

Jalnică adunare!

În numele «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» am trista însărcinare de a exprima aici, lângă sicriul lui Vasile Stroescu, jalea adâncă de care este cuprins sufletul poporului din Ardeal în clipa, când pleacă din această lume de țărână, spre plaiurile vecinicii, unul dintre cei mai mari binefăcători ai săi.

În timpuri de grea încercare, când urgia guvernelor maghiare dela Budapesta începuse a se năpusti tot mai violent asupra vieții sufletești a poporului nostru, amenințând cu extirpare modestele lui așezăminte religioase-culturale, generosul boier basarabean Vasile Stroescu s'a ivit între noi ca un trimis a lui Dumnezeu, aducându-ne, nu numai puternice cuvinte de încurajare în lupta noastră defensivă, ci și imbelșugate mijloace de ajutor material, de sprijin bănesc.

Nu cred să fi fost vre-o școală sau biserică românească strămtorată, ai cărei slujitori făcând, apel la dărnicia lui Vasile Stroescu, glasul lor să fi răsunat în deșert. Dimpotrivă, darurile și ajutoarele lui se revărsau în toate salele, ca o rouă cerească, menită să învieze arșița sufletelor ajunse uneori în pragul desnădejdiei. Această dărnicie împărătească devenise proverbială în tot cuprinsul Ardealului și Banatului, în așa măsură încât unii dintre preoții satelor noastre începuseră a o compara cu aceea a marelui ierarh Nicolae dela Mira-Lichiei. Alții, neputându-și explica îndeajuns taina unei dărnicii cu totul nelimitate, din partea unui singur om, puneau la îndoială însăși existența fizică a lui Vasile Stroescu și erau aplicați a crede că acest nume ilustru ar fi fost inventat de cătră organele de conducere ale României libere, spre a-și putea strecura sub vălul lui ajutoarele și subvențiunile necesare pentru salvarea instituțiilor culturale și religioase ale fraților subjugați.

Marele boier Vasile din Basarabia, cutreerând satele și orașele ardelenene, avea satisfacția deosebită de a constata, că

toate darurile lui, fiind chivernisite cu înțelepciune, ajutau prepretutindeni în mod real și efectiv. Erau întocmai ca sămânța binecuvântată din Evanghelie, care n'a căzut între spini, nici la marginea drumului, nici pe petriș, ci în pământul cel bun capabil să rodească roadă însuțită și înmiită.

Intreagă viața și munificența nepilduită a mecenatului basarabean e o dovadă convingătoare despre nesguduia temelie a unității noastre sufletești, în toate provinciile românești, în toate timpurile și împotriva tuturor cărmuirilor străine călătore.

«Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român», ai cărei crainici au reușit să poarte cuvântul acestei unități sufletești până în inima ținuturilor desrobite dintre Prut și Nistru, se închină cu sentimente de evlavie și recunoștință în fața mormântului deschis, în care se vor odihni de acum, ca niște moaște sfinte, osemintele neuitatului ei binefăcător și vor afla «ușurare multă»...

Pentru binefacerile sale fără număr, Vasile Stroescu, a fost învrednicit de Tatăl Ceresc să vadă cu ochii înfăptuirea unității noastre naționale-politice și să poată rosti în amurgul zilelor sale pământești cuvintele din rugăciunea dreptului Simion: Acum slobozește Stăpâne pe robul tău în pace, căci văzură ochii mei mântuirea ta, care O ai gătit înaintea feșii tuturor popoarelor, luminează spre descoperirea neamurilor și *mărire poporului tău dreptcredincios român.*

„Taica Axentie“.

— Amintiri. —

Mult mă mir cum de se vorbește atât de puțin despre Ion Axentie Severu, viteazul prefect din 1848/49, care în fruntea legiunii și gloatelor sale de atâtea zeci și sute de ori și-a expus viața pentru neamul său, a luat parte după revoluție aproape la toate mișcările mai însemnate politice și culturale românești, a trăit om cinstit și a murit sărmân. Deși n'a fost chiar lipsit pământului, dar n'a fost ceeace putea să fie dacă și-ar fi schimbat penele și cu oportunism ar fi știut agonisi mijloace de a-și îndulci bătrânețele. Așa era odată, pe când azi mulți nu prea înțeleg cum poate cineva să trăiască fiind dârz și consecvent la severe principii de viață.

De câte ori se scrie și vorbește despre luptele de desrobire din 1848/49, e pomenit aproape tot singur Iancu, și numai pe al doilea plan și Axentie. Doar poporul îi pomenea și-i cânta mai înainte pe amândoi tot laolaltă: «Iancu și Axentie». Nu înțeleg cum deodată Axentie a trecut cu totul în umbră. Admițând că Iancu a avut pregătiri și cunoștințe mai extinse, a mânuit mai abil politica, a avut și orizont mai larg; trebuie să recunoaștem însă că pe Axentie îl aflăm totdeauna unde primejdia e mai mare, el merge neînfricat în fruntea oamenilor săi, îi directivează și-i îmbărbătează, dând însuși pildă de cel mai mare eroism. Cred că nu greșesc dacă mi-i înfățișez așa: Iancu mai mult bărbat politic, Axentie comandant temerar; Iancu conducător sufletesc, Axentie figură de erou; Iancu reprezentant al energiei psihice, Axentie îndrumătorul forței fizice.

Pentru ce să nu fie ridicat deci și Axentie pe pedestalul ce-i revine? Și dacă poate vorbesc preocupat de anumite considerații personale, atunci pun cel puțin întrebarea: Pentru ce Axentie se dă uitării? Am avut noi atâți viteji de talia lui, încât ne putem permite luxul de a nu-l considera cum merită? Mi-e greu s'o spun că nu de mult vorbind cu un tânăr de-ai noștri, la întrebarea mea dacă știe bine cine a fost Axentie, mi-a mărturisit că numai după nume îl cunoaște, altfel n'a auzit și n'a citit nimic despre el.

În fine nu-mi arog nici dreptul nici competența de-a hotărî dacă Axentie ocupă sau nu locul ce i se cuvine în istoria noastră națională; ci vreau să împărtășesc aci numai unele impresii și amintiri din timpul când am avut norocire să-l cunosc de aproape pe neînfrântul luptător de odinioară.

Între anii 1892—96, cât am fost colaborator intern, împreună cu prietenii mei Grigore Maior și Traian Pop, la «Gazeta Transilvaniei» în Brașov, cel mai zelos și credincios vizitator al redacției era bătrânul Axentie, care venea aproape zilnic la noi, ori în societatea regretaților Nic. Petra-Petrescu, prof. I. C. Panțu, Andreiu Bârseanu, ș. a. ori și singur. Parcă-l văd cum intra pe ușă: Om înalt și spătos, cu păr, mustață și barbă, căruntă; deși pășia cam «trăgând al lui picior», totuși, încă figură impunătoare, cu ochi frumoși și expresivi, cari știau să privească cu blândețe, dar să și fulgere crunt de după sprâncenele stufoase.

«Bună ziua, fraților!» — «Bine ai venit, taică Axentie, poftim ziarele cele mai proaspete». — «Ce minciuni ne mai aduc?» întreba bătrânul, râzând și așezându-se într'un jălț. Se apuca apoi de citit, era doritor să știe toate și să fie în curent cu cele ce se întâmplă aproape și departe. Mai injura câte-una, făcea câte-o observare hazlie și pleca, zicând că nu vrea să ne deranjeze. Erau zile când stetea cu orele la noi și, dregând politica națională, discuta înfocat cu șeful nostru Aurel Mureșianu.

La redacție nu prea era puțință să stăm mult de vorbă, o făceam însă seara, la casină ori mai bine Dumineca, după masă. Simțiam cum se apropia de mine, mă lua de mână și apoi șoptindu-mi: «Aide, nepoate, să mai vorbim de-ale noastre», mă ducea într-o cameră laterală; unde nu era nimeni. Ne așezam pe un fotoliu și apoi pornea discuția și taifasul. Li plăcea să audă tot ce-i știam spune despre cunoscuți și întâmplări din ținutul nostru năsăudean. Mă întreba ce mai face Vicarul, moșu' Porcius, și Chimu (Ioachim Mureșanu) și Vasile Petri; ce e nou pe la liceu, prin județ, ce oaspeți stau la băile din Sângeorz, ș. a. Se interesa mult de toate afacerile și isprăvile grănicerilor someșeni, iar după ce îi făceam raport amănunțit, urma pentru mine partea cea mai instructivă a conversației, când veneratul septuăgenar își deschidea traista cu amintirile din 1848/49. Povestea bine și-l ascultam cu mare plăcere.

«Ei, nepoate», îmi spunea odată «ce timpuri mai erau când nu puteai nici visa cu ce te așteaptă ziua de mâine, și nu erai nici un moment sigur de viață. E ușor să se facă azi critică, ba că una, ba că alta s'a întrelăsat ori nu s'a pregătit și isprăvit cum trebuia să se facă. Iacă numai una să-ți spun: Aveam sub comanda mea oameni în cari clocotea sângele de suferințele ce au îndurat multe zeci de generații; oamenii cei mai pacinici acasă, dar acum porniți la răzbunare. Îți poți închipui ce tactică trebuia să observ și aplic, ca deoparte să nu se moaie și să nu-și piardă curajul, dealtăparte să nu deralieze la sălbătăcii și cruzimi nedemne. E ușor să mă înjure și ponegrească d'alde Teleki și Kemény în «Cartea neagră», numindu-mă călău și făcându mă responsabil pentru unele atrocități inevitabile, comise și de oamenii noștri. Dimpotrivă, ar trebui să-mi mulțumească de o mie de ori pentru cele ce nu s'au întâmplat, dar ușor puteau să se întâmple cu toți conașionalii lor. Oare ce era dacă nu făceam nimic alta, decât lăsam frâu liber patimii oamenilor, cari au suferit atâtea nedreptățiri, batjocuri, bătăi, chinuri și omoruri de tot felul din partea stăpânilor asupritori și a nemeșilor nemiloși și tirani?»

În mai multe rânduri l-am întrebat de amănunte cu prilejul ruperii liniei honvezilor, cari blocau Alba-Iulia, unde Axentie, după spusa martorilor oculari și soților săi de luptă, a dat pilde de adevărat eroism roman; apoi de incendiarea Aiudului, cu care mulți dușmani îl acuzau pe nedreptul, ceea ce el a dovedit în «Răspunsul la cartea neagră a baronului Ștefan Kemény». Țiu minte că odată, vorbind despre întâmplarea aceasta, mai întâi mâniós exclamă: «Nu le-am dovedit cu tot felul de documente, chiar și cu al primăriei din C. că n'am avut parte la acel trist eveniment?» Apoi continuă cu un surâs discret: «Puteam să fiu atât de negalant să invoc ca martor pe preoteasa reformată din C., la care am fost găzduit în noaptea în care s'a întâmplat

nenorocirea, ca ea să spună cum mi-a gătit cina, mi-a încălzit vinul, etc. etc?»

Dealtădată mi-a povestit cum într'o zi, fiindu-i pușcat calul era aproape să fie prins lângă Alba-lulia de honvezi, și a scăpat numai așa că unul dintre bravii săi lănceri, văzându-l în primejdie i-a cedat calul și încă i-a ținut și scara să poată sări mai repede în șea. Toți milițienii îl stimau și iubeau, cu toate că de multe ori trebuia să fie foarte strict cu ei.

Cu multă mâhnire și amărăciune vorbea despre cele întâmplate după revoluția din 1849, zicând adeseori: «Pe noi Români toți ne-au înșelat». Chiar și decorațiile ce i le-au conferit împăratul Franz Iosef și Țarul Rusiei foarte arareori, și și atunci numai la insistența soției sale, le atârna la piept. Dimpotrivă însă cu plăcere și cu mândrie releva raporturile prietenești ce l-au legat de toți frunțașii contemporani ai neamului nostru, începând cu arhierii Șuluțiu și Șaguna, apoi cu Cipariu, Moldovan, Bariș, br. Pop, Raș, etc., și multele planuri ce urzeau ei împreună spre binele poporului românesc.

În anul 1896, fiind scriitorul acestor șiruri numit profesor la liceul din Năsăud, am plecat din Brașov acasă, unde în anul următor am primit dela venerabilul general — cum îl întitulam eu — această semnificativă scrisoare:

Brașov, 16/II 1897.

Nepoate Șotropa,

Nu mai țin minte, mai erai pe la noi când am început a publica eu «Răspunsul la cartea neagră» în foiletonul Gazetei. Atât cred că știi că eu nu am lucrat pentru plată și nu am avut cuget să scot Răspunsul în broșură.

Am făcut-o la provocarea lui G. P., D. și a unor profesori, dintre cari cel dintâi îmi dădu mâna și se legă că-mi va plăti tipăritul.

Eh și? Acu șapte zile prezentându-i în persoană primul exemplar eșit dela compactor, crezi că m'a întrebat cât costă tiparul sau compactatul? Vorbă să fie! Uitat, și eu sunt mult mai delicat decât să-i spun că «promissum abit in debitum».

Iacă pentru ce am plecat la cerșit și am început a expeda câte 26 exemplare la amicii și cunoscuți despre cari am convingerea că mă vor ajuta ca să pot plăti la prima Martie 40 flor. numărați la compactorul.

Te-am numărat și pe Dta între acei binevoitori cunoscuți, și Te rog împarte cele 25 de exemplare oarecum «ex offio» la dnii profesori pe cari îi salut, la dnii pușini ofițeri pensionați cari cred că se vor bucura cetind multe bune și frumoase care îi privește. Iară exemplarele care nu le vei putea desface în 10—15 zile dimpreună cu banii ce vei prinde pentru cele desfăcute, trimite-le al. al Vostru stimător moș

Axentie Severu.

Un exemplar Ți l-am închinat Mării Tale!!

Iată, au trecut de atunci aproape trei decenii. De mult au plecat dintre cei vii și viteazul Axentie și înțeleptul Aurel Mure-

șianu, dar și soții mei de muncă Gr. Maior și Tr. Pop. De câte ori mă transpun cu gândul în vechia redacție a «Gazetei», între foștii mei prieteni, ori răsfoiesc scrisori din timpuri trecute, totdeauna cu drag îmi aduc aminte de taica Axentie; și m'am bucurat mult când am cetit deunăzi în ziare că tinerii universitari ai cercului cultural «Valea Târnavelor» aranjează în Cluj o serată, și venitul ei îl destină pentru ridicarea unui monument eroului târnovean Axentie Severu, în satul său natal Frâua.

Virgil Șotropa.

Eligibilitatea membrilor corpului didactic pentru corpurile legiuitoare.

— Propunerea dlui dir. de liceu Nic. Bogdan (Cluj). —

Una din cele mai active secții ale «Astrei» este — de sigur — secția școlară, condusă de dl Dr. Onis. Ghibu. În ședințele ce le ține secția aceasta se discută probleme vitale, dovadă și seria din anul acesta. Ar fi de dorit ca temele elucitate de această secție să fie discutate și de publicul nostru, spre binele nostru, al tuturor.

Ca dovadă despre temeinicia discuțiilor servească această propunere concretă a directorului liceului de fete din Cluj, totodată președintele despărț. Cluj al «Astrei», membru activ al secției școlare, dl *Nicolae Bogdan*. Propunerea aceasta, în formă de comunicare, a ținut-o în 13 Noemvrie 1924.

Onorată secție școlară!

Politica în învățământ și, în legătură cu ea, chestia eligibilității membrilor corpului didactic au preocupat și preocupă mereu pe bărbații de școală și pe patrioții cu simț față de marea problemă școlară.

Atât de mult se simte efectul dezastruos al politicei față de această instituțiune, încât din toate părțile auzi: «*afară cu politica din școală!*» — dar din nici o parte nu se iau măsuri serioase pentru delăturarea acestui rău, pentru scoaterea corpului didactic de sub influința politicei. Din contră, de câteori era în discuție eligibilitatea membrilor corpului didactic, învingea părerea, că viața noastră publică, viața de stat nu se poate

lipsi de luminile celei mai valoroase tagme de intelectuali și astfel se hotăra eligibilitatea membrilor corpului didactic, participarea lor la viața publică fără nici un corectiv.

O excepție se face în legea învățământului primar și normal, votată de actualul parlament. Aici se face o restricție, întru cât învățătorul nu va putea fi ales, decât după 10 ani de muncă școlară.

E adevărat, că această restricțiune se face într'o formă atât de voalată, încât trebuie să o cauți printre articolii legii ca să dai de ea, sau să fi cetit discursul d-lui raportor P. Gârboviceanu, ca să-ți atragă atenția asupra ei. În fine se află în lege și e un progres față de trecut și de se va ținea analogia aceasta și la reforma învățământului secundar, aceeaș restricțiune se va face și față de profesori.

Se naște însă întrebarea, dacă acest corectiv e suficient ca să scoată pe dascăli de sub influința politică, dacă după zece ani de muncă pedagogică, membrii corpului didactic, intrând în viața politică, după uzanțele parlamentarismului de azi, ca membri ai căruiva partid politic, vor putea să aducă în parlament aportul, care se cere dela ei, elita intelectualității țării?

Cunoscând rolul partidelor noastre politice în viața publică și mijloacele de cari se folosesc în lupta lor unul față de celalalt putem răspunde hotărât, că nu!

În privința aceasta e foarte caracteristic cazul d lui senator al Universității din Cluj E. Racoviță. Dânsul, îngrozit de criza periculoasă, prin care trece școala românească și de frământările dureroase ale corpului didactic — cum însuș o mărturișește în apelul adresat cătră colegii săi parlamentari, — a crezut, că a sosit momentul, ca în fața proiectelor de reorganizare și unificare ale învățământului să invite pe colegii parlamentari, ca cei mai competenți în chestiile școlare, la o acțiune comună.

În acest scop a făcut la 15 Ianuarie 1924 un apel cătră toți parlamentarii, cari fac parte din corpul didactic, fără distincție de opinie politică, și i-a invitat să se constituie într'un grup senatorial al învățământului, la Senat, și într'un grup al deputaților la Cameră. Grupurile se vor ocupa *numai de chestiuni profesionale* și culturale; ele își vor interzice strict orice mani-

feștație politică — dupăcum se precizează la litera D) din acest apel.

Încercarea d-lui E. Racoviță însă n'a reușit, membrii corpului didactic, parlamentari, nu s'au putut constitui în grupuri, căci parlamentarii dascăli nu s'au putut smulge de sub influința politiceii de partid; nu, nici chiar când a fost vorba de cele mai vitale chestiuni ale corpului didactic.

Nu am la îndemână o statistică a parlamentarilor, membri ai corpului didactic, dar cred, că nu greșesc dacă afirm, că majoritatea covârșitoare, chiar și a acelor din Cameră — nemai vorbind de cei din Senat — sunt oameni cu vechime de cel puțin 10 ani în învățământ. Stând astfel lucrul trebuie să constați, că corectivul de 10 ani de slujbă dăscălească nu-i garanție că membrii corpului didactic, intrând în parlament ca membri de partid, vor fi ai țării, ai neamului și nu ai partidelor, cari i-au trimes.

De aceea în mod logic te întrebi: ce folos are statul, ce folos are instrucția și educația, ce folos are corpul didactic dela activitatea parlamentară a acestor oameni? *Și n'ar fi mai bine dacă învățătorul și profesorul n'ar avea dreptul să fie aleși?*

Chestia fiind de o deosebită importanță, secția școlară a «Asociațiunei» merită să se ocupe cu ea, de aceea am crezut, că fac un serviciu cauzei, aducându-o înaintea d-voastră și făcându-o obiect de discuție.

Onorată secție școlară!

Cei cari urmăresc dela distanță și nepreocupați cele ce se petrec în parlamentul Țării dela unire încoace, cu durere trebuie să constate, că luptele parlamentare au apucat pe-o pantă, care poate deveni fatală bunului nume al parlamentarismului românesc.

De aceea toți bunii patrioți și toți oamenii de bine sunt dator să se gândească la acest lucru, până încă nu-i târziu și să intervină cu autoritatea lor la prevenirea răului și să caute mijloacele de îndreptare.

Din parte-ne-am gândit mult la acest lucru și oricât am căuta acel mijloc de îndreptare, nu-l putem găsi altundeva, decât în școală.

Părerea noastră este că dintre toate categoriile de cetățeni,

cari intră în parlament, membrii corpului didactic sunt cei mai puțin interesați. Avocatul, medicul, comerciantul, fabricantul, proprietarul, fiecare își are interesele lor profesionale, pe cari, vrând nevrând sunt nevoiți să și le cultive; dascălul, dacă își are asigurată situația materială, e mai puțin supus tentațiunilor. Pe lângă aceea, pregătirea lui, ocupațiunea lui îi asigură o mai mare doză de idealism și-l ajută să judece lucrurile mai nepreocupat. Se vede chiar în viață, căci, cu toată anarhia și cu tot haosul ce domnește, școala e singurul punct luminos, la care se îndreaptă toate privirile și dela care se așteaptă salvarea.

Deaceea nu suntem de părerea aceloră, cari, mânați de dorința de a feri școala de politică, cer ca membrii corpului didactic să fie lipsiți de dreptul de a fi trimiși în parlamentul țării. Asta ar însemna că într'adevăr să lipsești țara de luminile și idealismul dascălului. *Trebuie numai găsită modalitatea* prin care să poți trimite pe membrii corpului didactic în Cameră, dar în acelaș timp să-i și scoți de sub influința politiceii de partid.

Acest lucru se poate ușor. Avem analogia la senat cu reprezentanții universităților. Dacă s'ar aplica și la cameră aceeaș analogie, s'ar face cel mai bun serviciu țării. Ai avea pe profesori și învățători, oameni de acelaș gând și educație într'un grup aparte.

Sunt deci de părere ca *membrii corpului didactic să intre în parlamentul țării, însă nu ca aleși ai partidelor politice, ci ca aleși ai corpurilor didactice*. Alegerea să se facă pe universități și circumscripții regionale, cu restricția celor zece ani de serviciu preconizați în legea învățământului primar și normal.

Avantajele acestui sistem ar fi:

a) Alesul, fiind trimisul corpului didactic și nu al partidului politic, n'ar trebui să mai țină seamă de interesele partidului, ci ar putea judeca lucrurile după cum îi indică pregătirea și chemarea ce o are ca propovăduitor al binelui și al adevărului.

b) Nu ar fi silit să se amestece în luptele politice cu ocazia alegerilor și să facă fel de fel de promisiuni, ca să-și supraliciteze contracandidatul, ci — ca reprezentant al corpului didactic — ar pluti deasupra, senin și cu puterea morală, ce i-o dă corporațiunea, care l-a trimis.

c) In această calitate grupul parlamentarilor dascăli ar putea fi arbitrul situațiunei și nivelatorul asperităților și al patimilor dintre oameni și partide.

d) S'ar putea scoate fără greutate din școală politicianismul atât de detestat.

E adevărat, că reprezentarea intereselor și reprezentarea profesională nu și-a putut face încă loc în cameră, și poate, că nici n'ar fi bine așa. Sistemul reprezentării claselor ar face ca interesele de clasă sau de profesiune să treacă înaintea interesului general, ceea ce ar fi poate un rău și mai mare. Ideia reprezentării corporațiilor și asociațiilor, cari trăesc o viață proprie și națională în sânul națiunei a și fost luată în seamă la organizarea Senatului și aceasta deocamdată e suficient. In cazul nostru special nu e vorba de conflicte de interese profesionale sau de clase, cari ar trebui combătute sau susținute; la noi e vorba de ridicarea nivelului parlamentarismului decăzut în urmă luptelor fără margini ale partidelor întreolaltă; de înfrânarea patimilor celor mai mulți dintre politicianii noștri, cari și-au pierdut judecata limpede și nu văd limita până unde se poate merge în acele lupte politice și până unde nu, fără ca să se pericliteze interesele țării și ale neamului; avem lipsă de un regulator, pe care, orice am zice și ori cât îl vom căuta, nu-l vom găsi mai ușor și mai potrivit ca între cei mai buni ai corpului didactic. Și avem nevoie de acest regulator, până când cetățeanul român, ajuns la dreptul de vot fără restricție, nu va ajunge la acel grad de cultură cetățenească, care ea însași va fi în stare să delătore acest rău.

Indic și proporția după care s'ar constitui acest grup:

Universitățile și academiile	senatori	4,	deputați	12
Regiunile școlare: profesori	„	8,	„	16
„ „ învățători	„	4,	„	8
		<u>16</u>		<u>36</u>

52

Nicolae Bogdan.

Cum va fi lumea peste 50 de ani?

Se întreabă un învățat englez (dl H. Gernsback, editorul rev. «Science and Invention») și scrie următoarele în «Tit Bits»:

Iules Verne a fost batjocorit, ridiculizat, din pricina cărților sale profetice. El a «inventat» submarinul și l-a descris aproape până în cele mai mici detalii. După 20 de ani i s'au adeverit «utopiile». Submarinul lui Iules Verne era contemplat să se conducă cu electricitate. Dacă privim cu 50 de ani în urma noastră te înfiori aproape când te gândești ce progrese a făcut electricitatea.

Înainte de 50 de ani nu exista încă telefonul, nu era lumină electrică, nu erau cinematografe, nici tramvaie, nici trenuri electrice. Telegrafia fără de fir ar fi fost luată drept poveste pentru copii și s'ar fi tăvălit de răs oamenii de le-ai fi spus că vrei să trimiți o fotografie pe calea telegrafiei fără de fir dela New-York la Londra.

Ce va fi peste 50 de ani? Circulația în cele mai multe orașe de astăzi este cât se poate de neprielnică. Poate că se vor hotări oamenii să construiască altfel de străzi. Fiecare oraș va primi, poate, câte o așa-numită «stradă-cingătoare» (brâu), cu mai multe etaje. Etajul superior va fi rezervat pe seama vehiculelor ușoare, de transportat persoane, ca roți cu motoare și altele de felul acesta, conduse electric. Transmiterea puterii electrice se va face cu ajutorul radiofoniei și anume nu numai pentru vehicule, ci și pentru pietonii, cari vor avea ghetete pe rotițe, conduse electric. O sârmă, care va porni dela ghiata cu rotițe a pietonului și care se va sfârși la capul sau umărul pietonului, va face legătura cu linia de putere radiografică — așa va umbra de 4 până în 5 ori mai repede ca astăzi. Sub etajul acesta va fi trenul electric, care — firește — va alerga mult mai repede ca acum. Sub tren vor fi trei trotoare rulante (mobile), lângă olaltă. Primul va avea o înălțime de puține miluri pe ceas, al doilea va avea 8—10 miluri pe ceas, iar al treilea cel puțin 12—15 miluri.

Și problema influențării vremii o vor fi rezolvat învățații peste 50 de ani. Pe coperișele clădirilor celor mai înalte vor fi construcții gigantice pentru energia electrică, cari vor putea respira norii amenințatori sau vor putea provoca ploaia dorită.

Stațiunile fără de fir vor avea o influință asupra viețuitoarelor și a plantelor. Plantele vor ajunge o creștere de zece ori mai repede, în urma influinței stațiunilor de super-radiofonie. Nu este exclusă o creștere mai rapidă și la animale, și chiar la oameni. Experiențele făcute cu insecte în privința creșterii lor sub influința electricității ne lasă să nutrim cele mai bune speranțe. «Așa va corespunde, poate, peste 200 de ani, un copil de 6 ani, sub influința constantă a electricității, unei dezvoltări spirituale și corporale a unui tânăr de 18 ani de astăzi».

Orașul viitorului are să-și ia puterea electrică, pe calea radiofoniei, dela căderile dea apă îndepărtate și dela soare. Astăzi se pierd enorme energii. S'ar putea aduna și transmise unei centrale. Așa se pierd d. e. la claviatura electrică de astăzi 98% de energie. Peste 50 ani va exista lumina rece și energia va fi utilizată întreagă, în loc de a fi pierdută, în urma risipei inutile de căldură.

Iarna va fi cald în toate clădirile și vara răcoare, plăcut. Casele viitorului se vor clădi după sistemul sticlelor Thermos, cu ziduri duple, având în spațiul dintre ele plută sau alt conducător rău de căldură.

De sine înțeles, va exista filmul fără de fir: se va executa într-o stațiune centrală un film și acesta va fi transmis, cu ajutorul radiofoniei, în casele singuratice și va fi proiectat pe ecran.

Vor avea oamenii și «telephot»-ul: ne vom putea vedea prin telefon și vom putea vorbi ca și când am fi în nemijlocită apropiere.

Pacea dela Versailles.

— Impresii dela Congresul de pace din Paris.¹ —

Paris, în 7 Maiu 1919.

Ni s'a spus: trenul pleacă la Versailles dela gara «Pont d'Alma», la ora 13 și 20.

Ne-am înființat deci înainte de ora 13 și 20 la gara mititică, așteptând cu vreo câțiva englezi și cu câteva englezoaice sosirea trenului. Eram trei inși: reprezentantul Bănătuului la congres, dl Caius Brediceanu, jurnalistul român dl Aurel Esca și cu mine.

Biletele noastre de trecere ne dădeau voie, dlui Esca, să «circule prin străzile din Versailles», dlui Brediceanu și mie, să ne găsim un locșor din raionul rezervat în grădina palatului Trianon pe seama presei. Puteam fi satisfăcuți că am ajuns să fim stăpâni și pe biletele acestea — câtă vreme chiar și presa franceză n'a primit mai mult de 5 locuri pentru sala din Trianon, unde avea să se țină ședința istorică, iar unul din ministri noștri a trebuit să se folosească de legitimația de jurnalist ca să ajungă în sală, neavând România mai mult de 2 locuri la ședință.

Sindicatul presei franceze a protestat în unanimitate și a decis să nu ia parte, trimitând în locul său pe reprezentanții agențiilor de informație Havas, Radio, Fournier și Information.

Călătoria la Versailles n'a ținut mai mult de trei sferturi de oră. Am trecut pe lângă platoul dela Issy, unde se țin exercițiile militare ale garnizoanei Parisului, pe lângă Meudon, acel Meudon vestit în istoria literaturii, unde se dădeau «seratele literare dela Meudon» cu Zola, Turghenieff, Maupassant și ceilalți prietini de principii; parohia lui Rabelais, Meudon-ul, care adăpostește astăzi și atelierul lui Rodin, preschimbata în muzeu după moartea marelui sculptor francez și — după ce am suportat trecerea printr'un tunel de 3 kilometri, cari mi s'au părut trei vecinicii — am ajuns la gara din Versailles.

¹ NB. Insemnările acestea au fost așternute pe hârtie în forma de față îndată după «Pacea dela Versailles». Dacă n'au apărut atunci e de vină lipsa de hârtie a ziarelor românești din Sibiu. Dimensiunile articolului au fost prea mari.

Dl Dr. Caius Brediceanu a ajuns de atunci, odată, ministru al Ardealului, iar dl Aurel Esca, director de bancă, în Cluj.

Dacă la plecarea n'am băgat de seamă că pornim la actul istoric al predării tratatului de pace plenipotențiarilor germani fiindcă pasagerii de prin compartimente erau cetățeni ce-și vedeau de treburile lor personale (doar e «conducătoare» bătrână, care împletea la ciorap, ni se părea una din parcele, cari avea să dapene firul istoriei) — la sosirea noastră în gara din Versailles am simțit că ne apropiem de locul istoric. Englezi și americani unde îți aruncai ochii! În uniformele lor Kaki, de culoarea cafelei, unii cu nelipsitele lulele scurte în colțul gurii; chiar și numai sunetele guturale, pe cari le dădea gura lor îți ofereau puțința să afli că sunt englezi.

O apucăm cu dâșii împreună spre castel. Străzile îmi amintesc locul de vilegiatură Baden, de lângă Viena, unde petrecea și fostul rege-împărat habsburg, Carol, în timpul din urmă al domniei sale. Aceeaș atmosferă de orașel de provincie, cu casele prietinoase, ridicate par'că anume să stea toată ziua pe partea soarelui.

Cu cât ne apropiem mai tare de «curtea de onoare» a castelului, care acum ne apare înaintea ochilor, cu atât mai mult dispăre impresia: «te afli în vilegiatură», făcând loc altei impresii, aceasta mult mai puternică: impresiei *grandiosului*.

De sigur, la impresia aceasta au colaborat din greu reminențele noastre, literare și artistice. Cu fiecare pas ce-l făceam ne apropiam de palatul, în care s'a petrecut o parte însemnată a istoriei Franței, (ce zic a Franței?) a lumii întregi. Istoricul G. Lenotre, descriind palatul din Versailles, susține că timp de *o sută de ani* palatul acesta a fost «centrul lumii».

Aici, în palatul acesta, ridicat de regii Franței cu îmbelșugate mijloace materiale — istoricii notează 500.000.000 de franci spese de clădire, fără de munca de robotă a peste 36.000 de oameni, cu 6000 de cai: aici s'au petrecut scene hotărâtoare pentru soarta omenirii întregi.

De-ar avea glas sutele de odăi-saloane ale palatului, și mai cu seamă acea vestită «Galerie des Glaces» (Galerie a oglinzilor), ar putea să lase să se părănde pe dinaintea ochilor noștri multe scene memorabile pentru vecii-vecilor!

În saloanele acestea s'a jucat «Regele soare» («le Roi Soleil»), Ludovic al XIV-lea, ca copil, aici a dat vestitele sale serbări-recepții, aici și-a petrecut ultimii ani ai vieții sale, murind

tot aici, în vârstă de 77 de ani, după ce domnise 72. De pe balconul, pe care-l aveam acum în fața noastră, a frânt camera de curte al regelui bețigașul, în fața mulțimii, a măsurat ceremonialului de curte, anunțând moartea regelui cu acel «le Roi est mort!» (a murit regele) și răspunzând, în timp ce ridică alt bețigaș în mâna cealaltă: «Vive le Roi!» (trăiască regele) — formule, cari de atunci începând au rămas în vistieria noastră comună.

Aici a trăit și și-a petrecut Maria Antoaneta, cea sortită se facă cunoștința cu cuțitul ghilotinei.

Aici s'au adunat «staturile», în 1789, să delibereze asupra bancrotului financiar iminent al țării și după ce clerul și nobilimea au protestat solemn împotriva neobrăzării burgheze de a voi să hotărească și burghezia asupra viitorului țării, fiind chemată la cârmuire, «statul» al treilea, burghezia, a plecat de aici, constituind «adunarea națională», care avea să deschidă epoca revoluțiunii franceze.

Ludovic al XVI-lea *de aici* a fost luat de «Dames de la Halle» (femeile precupețe dela halele de vânzare) și dus la Tuilerii, ca mai apoi să fie șapul de expiare a mulțimii revoltate.

Pe aici s'au plimbat, cu pasul apăsător și nemilos, Bismarck, dictând în 1871, 18 Ianuarie, aceea pace dela Versailles, care lua Franței Alsacia și Lorena, cerea 5 miliarde desdăunare de război dela dușmanul culcat la pământ, și decreta unitatea Germaniei.

Recapitulând în memorie datele acestea ne plimbăm ochii dela balconul din «curtea de onoare», la statuia ecvestă a lui Ludovic al XIV-lea, lângă care s'au grupat americanii să se fotografieze și fotografierea aceasta ne readuce la realitate.

Americanii râd, gesticulează, câțiva incalcă țeava de tun — a câtorva tunuri luate dela germani în războiul mondial — și așteaptă astfel comanda fotografului lor. — «Vă rog față veselă, gata!»

Nu trebuie să le comande mult: «fața veselă», fiindcă veseliea nu le poate dispărea, tocmai în ziua de astăzi, din față, iar răspunsul la întrebarea: care este pricina veseliei? Il dau tunurile grele, cari lăncezesc lângă soclul monumentului lui Ludovic al XIV-lea.

Mergem doară să luăm parte, din nemijlocită apropiere,

la predarea condițiilor preliminarilor de pace ale antantei învingătoare celor învinși, foștilor posesori ai acestor tunuri aducătoare de pierzanie.

* * *

E o vreme minunată!

Soarele se joacă pe prundișul alb, îngrijit, pe statuiele albe, de marmoră, de nimfe, pe tritoni, zei și zeițe, regi și regine, cari apar de prin boschetele verzi, spre bucuria ochilor dornici de lumină. Cade pe verdele parcurilor tăiate de grădinarii dibaci, cu foarfeca, ca nește păreți gigantici de verdeață sau ca nește piramide și cununi monumentale.

Arta unui *Le Vau* și *Dufour* a știut să aducă armonie între castelul în care pot să locuiască 10,000 de oameni, cu cei 580 de metri lungime și 375 de ferestri — și între natura înconjurătoare, care este o completare genială a clădirii mărețe.

Plimbându-mă prin parcurile acestea dela Versailles mă duc gândul la «*Sanssouci*»-ul lui Frederic cel mare de lângă Berlin și la priveliștea care ți se oferă ochilor dela «glorieta» din Schoenbrunn din Viena. *Dela* artiștii francezi ai lui *Ludovic al XIV-lea* au învățat artiștii Habsburgilor și ai regilor Prusiei cum să clădească palatele și cum să-și aranjeze parcurile.

Și mă mai duc gândul pe undeva, pășind prin parcurile acestea îngrijite, pe unde se plimbă vizitatori, cari vreau să guste în tihnă frumsețile naturii și ale mâinii omenești: la alt parc, acesta al fostului moștenitor de tron al Austro-Ungariei, la parcul și vila *d'Este* din Roma. Lipsesc chiparoșii și întunerecul lor melancolic — aici e mai multă verdeață și mai multă veselie, din parcul *d'Este* însă a dispărut stăpânul, mort, ca să înceapă cu moartea sa șirul nesfârșit de hecatombe omenești, după cum au dispărut și de aici Maria Antoaneta și *Ludovic al XVI-lea*, ca să facă loc revoluției franceze, care a cutreerat și ea aceste parcuri, ca o furie întărită; ca să lase să se plimbe Bismarck și cu Wilhelm primul pe promenările acestea tănuite, plănuiind îmbucătățirea Franței... Parcurile acestea îmi mai amintesc pânzele lui Lancret, Pater și Watteau. Nu m'aș mira dacă ar apărea din desișul din nemijlocita mea apropiere o pereche îmbrăcată cu crinolină, cu mânecile scrobite, cu gulerul în zeci de crețe înfoiate de jur-împrejurul gâtului, ca să reciteze o poezie pastorală de Florian sau să joace un menuet grațios.

Mă uit dacă nu se află pe undeva, printre crengi, un leagăn, pe care să se dea delicata și sentimentală stăpână, ca în pânzele lui Watteau. Unele locuri mi se par potrivite de a servi ca să te îmbraci pentru aceea fericită insulă a Citherei, unde domnește numai gluma și privirea de amarez și soarele cald de primăvară...

Dar realitatea ne cheamă cu tărie. Pe o clipă ne-am dat visărilor spre tărâmul Citherei, abea mai târziu aflăm că n'am apucat-o pe cărarea adevărată.

Un gardist francez, cu care mi-am obicinuit acum ochii ce zimbeau la început când îl vedeam, fiindcă erau învățați numai cu posnele gardiștilor francezi din filmurile firmei «Pathé», în streinătate — un gardist francez, ne încunoștințează că am apucat drumul greșit.

În schimbul unui băcșiș — «pourboir» — care nici în Franța nu este de disprețuit, ne deschide gardistul porți cu gratii artistic lucrate, trecem prin apropierea unei peșteri romantice, plină de figuri alegorice Apollon și cu al săi — și ni se deschide calea spre Trianon.

Trebue să dau iarăși pe străzile Versailles-ului. Cetim firma unui hotel și — tresărim.

«Hotel des Réservoirs».

— «Aci sunt găzduiți par'că plenipotențiarilor nemți!» spune unul din noi, aducându-și aminte de cele cetite în jurnalele de dimineață.

Ca să avem siguranța întreb pe o bătrână, care apare în-
ar'o poartă:

— «Aici stau nemții?»

— «Da, aici!» — dă ea din cap cu un aer de satisfacție, ca și când ar fi zis — «i-am adus până aici!»

Aruncând ochii încă odată spre bătrână, în treacăt, în timp ce ea îmi explica că «nemții» mai locuiesc și în hotelele *Vatel* și *Suisse* (elvețian) din mijlocită apropiere, stau să jur că cetățeanul acesta din Versailles a văzut și pe Mac Mahon și pe Jules Favre și pe Napoleon al III-lea și pe Wilhelm I, plimbându-se în 1871 pe străzile acestea.

Când s'a decretat căderea Franței era o zi întunecată, de iarnă — fără soare, lugubră. Istoricul Sorel scrie: «oamenii aceștia (germanii) păreau că s'au adunat mai curând ca să asiste

la funerariile Franței decât ca să celebreze începutul nouei Germanii».

Acum — că strălucea soarele, că ne scăldam într-o bogăție de culori, că era o sărbătoare pretutindeni în natură, era aceasta un augur bun pentru pacea, care se va încheia. Avem motiv să prevestim viitor strălucit Franței și țărilor aliate, strălucit ca ziua aceasta neuitată de primăvară? Cine poate fi prooroc în ceasul de față!...

Problema de acum era să ajungem cât mai curând la Trianon, ca să vedem ceva.

O apucăm, controlați riguros de ochii vigilenți ai oficerului de serviciu — pe lângă biletul de trecere a trebuit să avem cu noi și documente de legitimație — în apropierea palatului Trianon.

De departe putem citi literile mari, de-o schioapă: «*Presse*» intrăm în îngrăditura rezervată pe seama presei și ne uităm de jur-împrejur.

În nemijlocita noastră apropiere jurnaliștii, om lângă om, de toate neamurile, afară — firește — de nemți, unguri, bulgari și turci. Cu carnetele în mână, în vârful degetelor, cap la cap, privesc spre palatul Trianon, la intrarea căruia se perândă automobilele ce duc pe delegații diferitelor state.

Un pichet de 60 de soldați francezi, (batalionul 26 de vânători pedestri), condus de un locotenent (Pietri) orb de un ochi — dă onorurile militare. Caschetele sure ale soldaților mărunței par elitrele unor gânduri de Mai. Pe locotenentul orb de un ochi, acoperit la ochi cu un bandaj negru, în locul ochiului pierdut pe câmpul de luptă — l-au ales anume. Comandă «cu sabia scoasă descriind arcuri largi prin aier».

«*Présentez armes*»! (Prezentați armele!) dă comanda locotenentul, pe pieptul căruia se află crucea de războiu și crucea legiunii de onoare.

Edificiul este spălățel și simpatic. Sunt două Trianoane — Trianonul cel mare și cel mic. Ne aflăm în fața hotelului Trianon, care (față de palatul dela care veneam) ne apărea liliputan. Ludovic al XIV-lea, sătul de pompa din palatele sale strălucite, voia să aibă un locșor unde să se retragă, unde să poată să se odihnească puținel în tihnă și cumpără spre scopul acesta (1663) teritorul pe care se află Trianoanele, din satul Trianon.

ridicând pe seama doamnei de Maintenon clădirile cele două. Ce ochi ar face de ar trăi doamna de Maintenon dacă i s'ar spune: peste câteva clipe și-au dat întâlnire în locurile acestea cei 64 de delegați ai puterilor aliate și asociate! Și-ar căuta refugiul în «Micul Trianon», locul de predilecție al Mariei Antoaneta și al Mariei Luisa, sau în boschetele de lângă «Hameau», unde-și petreceau în vremurile bune doamnele de curte, îmbrăcate în costume de țărance, omorându-și astfel timpul, care li se scurgea prea încet...

O, să poată povesti parcurile și cuiburile acestea de regină și de damă de curte câte-au văzut și auzit în decursul vremii, s'ar putea construi alte istorii, de ale lui Saint Simon și Brantome, nouă și nouă «povești de jartieră».

În locul poveștilor acestora avem de astădată actul solemn, grav, al conferinței de pace.

Zornetul aparatului cinematografic-receptor de lângă mine mă trezește din excursiile mele istorice-culturale. Este un reprezentant al casei «Pathé Frères» lângă noi și învârte manivela aparatului său, îndată ce trece reprezentantul vreunui stat pe dinaintea lentilei. Mâne seară o să «ruleze» filmul cinematografic în toate cinemagrafele casei Pathé din Paris — poimâne în provincie, în săptămâna viitoare în toate țările Europii. O să poată vedea pe pânza albă fiecare, fără ca să se «deranjeze» cum s'au petrecut lucrurile în Trianon.

Asta n'a visat-o doamna de Maintenon, nici Racine, care pe aici a predat d-nei de Maintenon manuscrisul «Estherei» sale, ca să-l citească mai apoi în palatul cel mare din Versailles.

Manuscrisul ce avea să se predea acum conținea 412 pag.

La ora două și 5 minute sosește primul automobil. Timp de 50 minute sosesc într'una oaspeții chemați la actul predării condițiilor de pace.

Mulțimea urmărește cu interes sosirea fiecărei delegațiuni.

Iată-l pe *Clemenceau*, pe președintele consiliului de ministri francezi, pe președintele ședinței de astăzi, sosește cu secretarul său, salutat de mulțime cu urale.

Ovații se aduc și mareșalului Foch, care trece în revistă pichetul de soldați, înalt, vesel, cu mișcări elastice, agrăind pe câțiva din soldați, părintește. Cinematograful lucrează din greu, luându-l cum salută, satisfăcut de ziua de astăzi, cu găvanul palmii drepte înainte.

Poate să se bucure, dupăcum pot să se bucure și Lloyd George, care sosește și privește șiret pe sub sprâncenele-i albe, cu surâsu-i fin, sub musteața-i stufoasă, tăiată englezește; și Orlando cu Sonnino, cari au sosit în ultimul moment din Roma, unde poporul i-a întărit și mai tare în poziția lor de intransigență națională față de jugoslavi — pot să se bucure reprezentanții Belgiei eliberate.

Așteptăm să sosească reprezentanții României întregite și așteptarea noastră nu este lungă. Dintr'un automobil cenușiu, militar, recunoaștem lângă șofer pe ministrul-președinte Ionel Brătianu, apoi vedem capul ministrului Vaida, al ministrului Mișu și acela al secretarului Constantin Brătianu.

Di consilier Brediceanu își îndreaptă aparatul Kodak, să prindă pe film scena. Vedem cum ies din automobil, cum sunt primiți la intrare de către funcționarii ședinței solemne — apoi dispar semi-cilindrele negre și pălăria cafenie, în marea de capete.

Wilson vine ceva mai târziu, singur, cu picioarele îmboldoroșite într'o pătură, pe care o dă repede la o parte, îndreptându-se cu pași matematici spre intrare. Salută tacticos în dreapta, în stânga, cu cilindrul în mână, cu surâsu-i enigmatic în față. Par'că are fața soldatului din povestea lui Andersen, a soldatului, care a stat neclintit, chiar și când a ajuns în mijlocul focului mistuitor. Dantura par'că și-a împrumutat-o dela un Sfarmă-nuci-jucărie.

Va putea să sfarme Wilson Sfarmă-nuci nuca ce și-a adus-o ca probă a destoiniciei sale?

Wilson! Wilson! merge din gură în gură și capetele se ridică, mâinile-și fac loc prin mulțime, să poată vedea stăpânii lor pe Wilson.

Unul din cei din urmă este Paderewski cu nevastă-sa, care-l petrece până la scări, ca să plece mai apoi mai departe. Capul leonin dispăre și el în marea de capete.

Apoi o așteptare încordată. Au să sosească..... Rantzau și ai săi.

Mulțimea gazetarilor nu-i întâmpină cu huiduieli. De câteva ori, când s'a rătăcit câte cineva înaintea fotografiilor și cinematografiilor, a isbucnit într'un «huoo!» vesel — acu, când erau să sosească «boșii», s'a răspândit o tăcere glacială împrejurul

nostru. Iată-i — îi duc. În automobile militare, sure, cu asistență militară.

Patru automobile! Când se dau jos nu li se întinde nici o mână. Germanii sunt palizi. Recunosc, după fotografii, pe Schücking și pe contele Brockdorff-Rantzau.

Dacă vreau să-mi dau seama de impresiile avute când am văzut cum sosește Brockdorff-Rantzau cu ai săi — îmi vine în minte descrierea magistrală a execuției din istoria revoluției franceze, de Carlyle. /

Aceeaș așteptare a mulțimei, aceeaș convingere a culpabilității în jurul meu, aceleași fețe palide, cu buzele strânse, cu privirile ațintite nervos într-o parte. Prin asociere de idei mă duc gândul pe străzile Frankfurtului de pe Meina, în fața unui otel, înaintea otelului «la lebedă», unde pe o placă comemorativă stă gravat cu litere de aur: «În casa aceasta s'a încheiat, în 10 Maiu 1871, pacea între Germania și Franța».

Ce pace șubredă!

Peste câteva zile sunt 48 de ani de atunci.

Ce credeau învingătorii de atunci că va ținea pentru veci și pururi, s'a destremat. Revoluția bântuie cu cerbicie în fosta Germanie. Bolșevismul se respândește cu iuțeală vertiginoasă.

O, nu — pacea din otelul «lebedei» n'a fost curată ca lebedea, de aceea am ajuns la Trianon astăzi.

Și alt gând m'a prins cu putere în mrejele sale: marea, grozav de marea *responsabilitate* a conducătorilor față de cei conduși.

În timp ce dispăruseră de pe peronul palatului toți cei ce aveau să ia parte la ședința capitală a acestui «capitis diminutio», am plecat capul și am încercat să-mi închipuiesc greutatea clipei ce o trăim.

În momentele acestea — mi-am zis — se gândesc milioane, miliarde de oameni, din toate țările și de pe toate continentele pământului nostru: «oare ce se va fi petrecând în Versailles, în sala din «Grand-Trianon»?

În clipele de față sute de mii, sute de sute de mii de mame, ale căror fii au murit pe câmpurile de luptă, milioane de copii rămași fără de tată, milioane de văduve, lipsite de sprijinul bărbatului, milioane de tați gârboviți și cu ochii stânși de

plânset și de nesomn — se gândesc: au fi-va răsbunată pierderea mea?

Și gândul m'a purtat mai departe la *ai mei*. E atât de firesc că mi-a colindat gândul pe dinaintea pragurilor caselor alor mei! Sunt român doară și cine ar putea să simtă jalea satelor românești, făcute una cu pământul, mai tare, decât tot o inimă românească?!

Am văzut, cu ochii sufletești, în timp ce se ținea conferința din Trianon, sate românești, prădate, jefuite, — am auzit țipetele femeilor și copiilor alungați de pe la căminurile lor, — am văzut cum se ridică fumul și pălălaiele de foc, lacome, deasupra acoperișelor caselor noastre — am ascultat, cu inima îndurerată, vaietele celor buni ai noștri, cari și-au dat viața, luptând pentru o cauză străină, constrânși de mitraliere și pat de pușcă, să se lupte, — mi-au apărut înaintea ochilor sufletești martirii cauzei noastre — drepte și sfinte — și am strâns mâinile pumn, întrebându-mă: vom primi și noi răsplata pentru atâtea chinuri îndurate? Ni se va face și nouă dreptate în sala dela Trianon?

Punându-mi întrebările acestea, gândindu-mă la ai mei de acasă, simțesc cum se naște, tot mai tare și mai tare, revolta în mine față de instigatorii acestui războiu monstruos?

Iată unde ne-a adus filozofia «supraomului» lui Nietzsche! Iată unde am ajuns cu dreptul pumnului, à la general Hoffmann și Bernhardi! Iată unde a fost târât, de conducători cinci și lipsiți de responsabilitate, un neam de 70 de milioane de oameni, un neam, care are și calitate, dar pe cari nu au știut conducătorii săi să i le remarce și să le cultive.

Biet Weimar, care ești sortit să ascuți, în teatrul tău, în care Goethe și Schiller erau stăpâni odinioară, condițiile de pace dictate de aliații, cari — de nu s'ar fi apărat — ar fi fost înghenunchiați și ei ca rușii la Brest-Litovsk și ca noi, românii, la București!...

București! Ce se va petrece la București acum? De sigur se bucură capitala de înaintarea trupelor române — căci noi ne batem încă, pentru noi încă nu s'a sfârșit războiul....

Privim pe cei din urmă, cari intră la ședință, după ce au strâns mâna la intrare, funcționarului chemat să primească și ne aruncăm mai apoi ochii într'altă parte.

La spatele nostru se află două corturi de pânză groasă, impermeabilă. Corturi de campanie — singurele utensilii, cari (afară de garda de onoare) amintesc în mediul acesta cuprins de razele soarelui de primăvară mizeriile de pe câmpurile de luptă.

Într'unul din corturi s'au adunat jurnaliști din toate țările, să-și scrie la mese pline cu hârtie albă și blanchete de telegramă, impresiile și veștile, pe cari au să le transmită mai apoi în toate părțile rosetei vânturilor.

Un englez și o englezoaică scriu lângă un japonez, care pare un Budha înviaț. Ceva mai departe un preot catolic, în reverenda-i neagră, cu bereta albă, lângă un italian cu tipul pronunțat de meridional.

Într'o parte a cortului s'a început un negoț, în toată forma: se vând jurnaliștilor cartoline postale și ilustrate din Versailles, cu stampila dela congresul de pace: «Versailles», *Congrès de la Paix*, 7, 5 (19) 19.

Cumpără lumea ca nebună. Unii o fac din snobism, alții din gheșeftărie. Văd cum lipește unul din noi o serie întreagă de timbre poștale pe o coală mare de hârtie și cum se roagă de oficiant să stampileze timbrele. Le va vinde mai apoi cu prețuri urcate.

Eu trec în revistă pe filateiștii noștri, îmi vine în minte iubitul nostru Gavriil Todica și prietini Mircea și Aurel și cumpăr pe seama colecției lor câteva imprimare de acestea, în cari funcționarul isbește cu tărie fierul, care stampilează, par'că ar lovi în dușmanul țării sale, silindu-l să primească tratatul impus.

În al doilea cort se află celule de lemn — nu celule de întemnițați, nici de tranșee — celule telefonice, ca să poată raporta jurnaliștii jurnalelor lor despre cele văzute.

Aparatele telefonice zurăie. Aud cum vorbește unul și altul. Mă plimb dela celulă la celulă. Aici e «Morning Post», aici e «Temps», dincolo e «Times» și «Corriere della Sera» și așa mai departe.

Dacă, în urma unui pas neprecugetat, aș tăia acum cu un cuțit ascuțit toate firele telefonice — îmi zic — atunci toate câte le-au văzut și auzit aici vre-o 50-60 de gazetari ar rămânea dictate în scoicile de telefon, fără ca să poată fi date mai departe astăzi.

De aici pornesc acum în toate părțile lumii — constatarea aceasta nu este hiperbolă — în toate părțile lumii noastre veștile despre întâlnirea cea dîntăi dintre învingătorii și învinșii războiului mondial.

Peste două-trei ceasuri se va ști nu numai în Londra, în New-York, în Roma, în Stockholm, ci și în Berlin — în urma edițiilor de seară ale jurnalelor — cum s'a petrecut această ședință memorabilă pentru istoria omenirii. Din Londra va trece mai departe, în toate orașele din Anglia. Din New-York la toate orașele din America de nord. (Imi aduc aminte de jurnalistul englez din America, pe care l-am văzut zilele trecute și care spunea că reprezintă 13,000 de jurnale!)

Ce rețea gigantică, ce putere *grozavă* în mâinile a câtorva mînuitori ai penei!

Dacă cutăruia sau cutăruia din jurnaliști nu i-a plăcut vârful nasului unuia sau altuia din cei ce au luat parte la ședință — dacă vrea unul să retacă în fața miilor sale de cetitori prezența cutăruia, aruncându-l în brațele uitării, mii și mii de cetitori vor lua mâne dimineată jurnalul în mână și se vor lăsa influințați, inconștient, de felul de a vedea al jurnalistului nostru. Iar dacă — dimpotrivă — jurnalistul va fi drept, va ști împărți cu cumpăt și simț de responsabilitate întunericul și lumina — cât de aproape de izvorul adevărului se vor afla acei fericiți cetitori ai săi, cari au ajuns să aibă un fir al Ariadnei atât de minunat în labirintul întrebărilor ce ți-l pui zilnic!

Stând lângă celulele cortului jurnaliștilor din Trianon-Versailles par'că nici odată nu mi-a venit mai tare la cunoștință însemnătatea cea mare a vorbei rostite și scrise de un jurnalist și par'că nici când n'am simțit cu mai multă tărie marea, grozava responsabilitate pe care o are un mînuitor al penei atunci, când dă mai departe o știre pentru semenii săi.

Măine — mi-am zis — despătură *milioane* de oameni jurnalele lor și citesc ce au dictat aceste câteva ființe în pînă de telefon, măine se răspândește în inimile a milioane de oameni bucurie și jale, măine, pe urma veștilor de aici, se vor înveseli milioane de ochi și vor scârșni milioane de guri — se vor ridica milioane de mâni, a învingere, și se vor aduna milioane de mâni, pumn, neputincioase.

O, mare e puterea cuvântului rostit și a cuvântului scris!

S'a sfârșit ședința. Vedem cum se apleacă soldații înălțați pe platforma ușilor și cei de prin balcoane, ca să vadă mai bine.

Sunt tocmai patru ore.

Mai întâi vin germanii, cărora li se face loc, într'o tăcere de mormânt.

Toți sunt palizi, o paliditate bolnavă. Brockdorff-Rantzau și-a îmbrăcat mantaua și-a aprins o țigară și mușcă nervos cartonul cu dinții.

Automobilele vin cu pause scurte. Fotografii și cinematograful lucrează cu o iuțeală febrilă. Țăcănitura unui aparat îmi amintește țăcănitura unei mitraliere.

Câte miliarde aruncate în vânt, câte milioane de vieți de om pierdute, câtă jale, ce ocean gigantic de lacrimi omenești — ca să ajungem la scena aceasta din Trianon!

Dacă Bismarck, plecând dela adunarea din Versailles, în care a fost îngenunchiată Franța a, avut impresia (după spusa «Monitorului oficial») că a asistat la «cel mai mare eveniment al secolului» — ce senzație să aibă bărbații de stat astăzi, când părăsind sala dela Trianon, vor fi asistat la unul din cele mai mari evenimente al tuturor timpurilor.

* * *

În drum spre Paris, în automobilul, care duce pe delegații români, pe dl ministru-președinte Ioan Brătianu, pe miniștrii Vaida-Voevod și Mișu, pe secretarul dlui ministru-președinte, dl Constantin Brătianu și pe consilierul Dr. Caius Brediceanu.

Mulți din trecători recunosc, din fotografii, pe ministrul-președinte român. Vedem cum se uită semnificativ unul la altul și par'că-i aud cum spun: «e Brătianu».

În urma noastră automobilul președintelui Wilson. Stegulețul albastru brodat cu argint, al automobilului, flutură vesel în aierul cald de primăvară. Se bucură și stegulețul de ziua de astăzi? Wilson stă singur în automobil.

Trei copii, în costume scoțiene, băiatul cu genunchii goi și cu pălăriuța neagră, fără borduri, în mână, recunosc pe președintele Statelor-Unite și-l salută. Deasemenea o ceată de elevi de școală, gălăgioși, veseli, de par'că ar fi fost aduși din clasa descrisă de Amicis în «Il cuore» ((Inima).

«Ștregarii! cum au să se bucure și cum au să povestească de seară, acasă, că au văzut pe Wilson și că Wilson și-a ridicat cilindrul, surâzând și arătându-și dinții albi!» Imi zic eu, în timp ce automobilul își taie drumul prin pădure dela Versailles, pe la Neuilly.

Terase cu priveliști ca în poveste, cer albastru — ultimele svâcniri ale inimei noastre agitate, înainte de a-și reveni la tactul obicinuit, de toate zilele.

Fiecare își recapitulează cele auzite și văzute.

Domnul Brătianu, cu privirea-i de idealist resemnat, frământă — de sigur — în gând, pașii ce va trebui să-i întreprindă în viitorul apropiat. Ieri, la ședința secretă, după ce s'a comunicat reprezentanților aliați condițiile de pace — primul lucru ce l-a făcut a fost că a întrebat, în decursul ședinței, pe Pichon și pe Clemenceau dacă desdaunările de războiu cerute în condițiile de pace germane se referă și la țara sa și a primit un răspuns satisfăcător. Al doilea gând a fost: ce se va alege de stindardele căzute în mâna dușmană și a scris mareșalului Foch pe o coală de hârtie: «Toate drapelele luate aliaților vor fi date înapoi de Germania?»

Să ne vedem stindardele din nou, fluturând în vânt, aducându-ne aminte de luptele sângeroase, din cari am ajuns — cu cinste învingători!

O moară de vânt, cu brațele-i pline de verdeață, întinse ca un memento, imi aduce aminte moara dela Sanssouci, din Potsdam.

«Să fi urmat succesorul lui Frederic cel mare, expatriatul din Amerongen, preceptele lui Frederic, când cu moara dela Sanssouci — n'am fi astăzi în automobil, pe drumul dela Versailles».

Incep parcurile din Bois de Boulogne, cu tăpșanele pline de verdeață, cu promenările îngrijite, cu lacurile și cascadele pitorești.

Lumea se plimbă și se odihnește pe bănci.

Copii viori, în hăinițe albe, ușoare, cu piciorușele goale și în capul gol, bat cercul, se joacă în minge, sar obstacole, râd, gesticulează, se tăvălesc în iarbă, sglobii.

A! iacă — pentru generația lor și pentru cea care doarme încă în germenele de viață al copiilor acestora, pentru ei au chemat puterile aliate pe dușman să-l dicteze pacea. Toți vreau

ca copiii aceștia să se *poată* bucura de viață, ca viitorul lor să fie asigurat.

În timp ce ne apropiem tot mai mult de «*arcul de triumf*» de pe «*Champs Elysées*», după ce am trecut pe la «*Longchamp*», unde se țin alergările de cai, și pe la «*Bagatelle*», se profilează tot mai tare arcul, cu dimensiunile-i gigantice.

Cel mai mare arc de triumf de pe lume!

De jur-împrejur tunuri luate dela germani, cu gurile, flămânde de carne omenească, amorțite, pe trupul de metal cu litere mari: «*luat dela dușman de compania....*», «*luat în lupta dela....*», «*dela victoria din....*».

Și-mi vine în minte planul directorului teatrului Antoine, Gémier, plan adoptat de orașul Paris pentru sărbătorirea victoriei. Gémier este unul din cei mai de seamă regisori teatrali ai timpului de față. Amăsurat planului său va sărbători Franța învingerea, aici, la «*Arcul de triumf*», unde s'au petrecut multe scene istorice.

În locul înmormântării lui Napoleon Bonaparte sau al lui Victor Hugo va arăta de astădată piața din fața «*arcului de triumf*» defilarea tuturor provinciilor din Franța. Fiecare provincie își va trimite reprezentanții ei, în hainele de sărbătoare, în costum național, cu coruri și muzici în frunte. Fiecare provincie va arăta dansurile sale specifice și va cânta cântecele-i regionale.

În mijlocul unei frațernizări generale, în mijlocul unei ploide flori, își vor da mâna, sub «*Arcul de triumf*» și se vor săruta reprezentanții provinciilor, cari n'au cunoscut invaziunea și provinciile, cari au suferit devastările grozave ale dușmanului — adevărind și prin strânsul acesta de mână și prin sărutarea lor, că sunt *una*.

Un imn va răsună din sute de mii de piepturi, imnul solidarității, imnul de laudă adus păcii și muncii — în timp ce porumbi albi vor fi lăsați să ducă în toate colțurile Franței veștea acestei sărbători înălțătoare.

...O, de s'ar preface imnul acesta în imnul simfoniei a IX-a a lui Beethoven!

Statuia «*Păcii*» de pe «*Arcul de triumf*» privea la noi, câtă vreme trecea automobilul plenipotențiarilor români spre casă.

Dr. Horia Petra-Petrescu.

AVRAM IANCU.

Pătrunderea în sufletul bărbaților mari ai nației trebuie sprijinită cu toate informațiile serioase ce se pot afla. Despre Avram Iancu pot reproduce un document datorit tovarășului său de arme Axente Severu. Il extrag din «Gazeta Transilvaniei», anul 1873, Nrul 13.

G. B. D.

Cricău, 19/2 1873.

Onorate Domnule Redactor!

La provocarea amicală din zilele trecute, ca să vă mai arăt și eu ceea ce petrece pe la noi, vin a-ți arăta, că Vineri, în ziua Crucii, 14/26 Septemvrie, a. tr., am ținut un parastas pentru espiarea păcatelor fratelui Avram Iancu, la care am rostit eu următorul cuvânt, care numai pentru aceea nu l-am comunicat până acum onor. public, ca să nu preocup zelul și entuziasmul cel depălia al tinerimii de astăzi. Iancu și tinerii cu bătrânii de atunci și-au expus nu numai libertatea, ci chiar și viața pentru un venitoriu mai bun al națiunii. — *Bătrânii și tinerii de astăzi nu se încumetă a face nici niște ple parastase (!) ca se nu cadă în disgrația amăgitorilor. Proh dolor! la câtă micșorare am ajuns pe această cale!* Cu asemenea lăncezire nu e de sperat «Venitor de aur» ce «românimea are».

Parastasul l-a binecuvântat par. Petru Truția în biserica gr.-răsăriteană, dar a asistat și parohul gr.-cat. Nechita Crișian.

Al d-tale stimător

Axente.

«Sunt 24 ani, de când munții și văile acestei țări răsună de strigătul entuziastic al 3.000.000 de români: să trăiască libertatea și înălțatul împărat».

Entuziasmul cu care se făceau acestea era mare, speranța însă ce era legată de acel entuziasm era și mai mare! Spera adecă românimea, că va fi scăpată de împilare, că va fi asemenea socotită și tratată ca națiunile celelalte din patrie, — că ura, pofta de răsbunare și asuprire de mult apăsătoare asupra ei vor înceta, cu un cuvânt, că a venit timpul când cele trei elemente ce locuiesc aceste părți orientale ale monarhiei, să trăiască în frățietate adevărată.

Dar această speranță iluzorie a durat puțin, ea trecu mai curând decât primăvara în care s'a născut și s'a ivit. Ea nu numai trecu, ci se și prefăcu în mare îngrijire și teama pentru venitoriu. Libertatea, egalitatea și dreptatea ce se bucina, nu era să fie universală; ele erau să fie numai ale națiunii ungurești. Ceice au cutezat a contrazice acestei pretensiuni au fost căutați, prinși, închiși, judecați, împușcați și spânzurați.

În aceste împrejurări triste și de dureroasă aducere aminte, era și a fost lucru prea firesc ca la națiunile cele desconsiderate a căror moarte și îngropare politică era plănuită să se aple și apărătorii!

Între acești apărători ai drepturilor și libertății ce compet națiunii românești ca și altor națiuni, a fost Avram Iancu, întru a cărui aducere aminte se ținu parastasul de astăzi!

Ar fi locul său, se aduc înainte, dacă nu toate, cel puțin unele fapte din viața acestui bărbat al națiunii române și prin acestea se arăt, cât cult și câtă venerațiune merită memoria lui!

Dupăce însă aceste fapte unii din noi le-am văzut cu ochii, alții le-am auzit din gurile celor ce le-au văzut și le vor mai auzi și ceti cât timp va trăi națiunea română, am crezut că pot trece peste enararea și comemorarea lor și că ajunge a mă ocupa ceva, cât se poate mai scurt, despre cauzele, cari au influențat asupra sănătății și scurtării de viață a acestui bărbat. Acestea sunt: *Neînțelegerea între noi*, persecuțiunile inamicilor și *decadența morală a poporului nostru*; voi vorbi mai întâi de aceste, apoi de acele.

Curajul și rezoluțiunea ce a arătat poporul românesc în anii 1848/9 a umplut pe adversarii noștri de îngrijire, și i-a făcut ca să iee de timpuriu măsuri spre a sugruma încă în leagăn acel curaj și acea rezoluțiune.

Cum era să facă ei aceasta? așa: să prindă, să lege, să închidă pe capi, pe conducători...

Pe mine mă trântiră și ținură cinci săptămâni la profos în Sibiiu; pe Iancu cercară a-l prinde în Baia-de-Criș, însă fără rezultat, pentrucă se sculă poporul și-l scăpă din mâinile jandarmilor. Aceasta se întâmplă în toamna anului 1849. Ce mai ști? cât timp era să ședem amândoi, dacă succedea și prinderea lui?

De aici înainte persecuțiuni în toate părțile, închideri și arestări pe tot locul, toți acei indivizi, cari au comis în entuziasmul lor vre-o eroare, adică, cari au crezut că fac bine că nimicesc și răresc pe inimicii casei domnitoare, au fost trași la răspundere, închiși, robiți, despoiați, nu numai de libertate, ci și de avere, care și-au mâncat-o în închisori, cu recurse și plânsori pe la acele locuri, ce le cauzase^ă închiderea și persecutarea lor.

Aceste rele venite dela neamicii seculari ai națiunii române nu erau de ajuns, ci ca să se umple cupa amărăciunii, ca să se completeze și să întrecă răul, combinat cu plan asupra noastră, și ca să ne derapene și aducă la starea de mai înainte, se mai însoți cu ei și *neînțelegerea dintre noi*. Văzând capii mișcării dela 1848 cele ce se petrec și intenția comandanților și comandanților lor, și crezând că colo sus nu se știe ce se face aci jos, unii, cu Bărnăuțiu în frunte, alergară la Viena și cercară se abată aceste rele, alții speriați de persecuțiuni se retraseră de pe câmpul luptei. Așa rămaseră epii de aducere aminte: Alexandru Sterca Șuluțiu și mitropolitul de acum Andreiu bar. de Șaguna, ca se conducă alătura cu crucea și credința, încă și cauza națională.

Durere însă, de trei ori durere! Ei au pierdut curând din vedere celece înșii subscriseră cu câteva luni mai înainte în câmpul libertății la Blaj, și în petițiunile ce le deteră alătura cu ceilalți capi naționali în 1849—1850, la înaltul imperariu înaltului ministeriu.

Unul din presanțiile sale, scrise în Enciclica ce o dete cătră clerul și poporul gr.-catolic: «mai bine ne împreunăm cu cei de o credință, decât cu cei de un sânge cu noi».

Celalalt ca răspuns la aceste zise în alt circular: «Nu voi tovărășia cu uniții!»

Făcut-au ei aceasta din poruncă mai înaltă? făcut-au din prea mare zel religios, sau din nepricepere, nu știu, destul, că ei au făcut și prin aceasta lupta între fiii unui popor, cari cu un an doi înainte s'au luptat în unire și au sângerat împreună pe câmpii luptelor, a început; românii s'au tăiat în două tabere, ei au uitat curând celece le decretaseră și întăriseră cu jurământ pe câmpul libertății, s'au desbinat, au discutat, s'au certat și-au devenit unde sta cu 150 de ani înainte de 1848.

Certându-se și luptându-se capii între sine cu cei dependenți prin dar, lege și disciplină de ei, poporul a rămas fără conducători — și ce s'a făcut? ce este urmarea? cea mai cumplită ruină, demoralizare, cădere totală!

Poporul e ca un copil, pe care dacă nu-l ocupă părinții cu lucruri bune, cu școala, cu instrucțiune, cu măiestrii, el se ocupă cu jucării, cu lucruri deșarte, cu jocuri, cu beuturi, beții, desfrânări. — Aceasta s'au întâmplat în cea mai mare realitate la noi.

Cauza națională s'a delăturat, s'a dat uitării și locul ei la cler l-a ocupat proselitismul, la popor l-a luat jocul, beția, desfrânarea și spurcatul materialism.

Toate acestea nu putură rămâne fără influență, fără rezultatul asupra unui suflet nobil, cum a fost a lui Iancu. Sfărâmat de durerile acestea, *de care cel puțin mie mi s'a plâns dimpreună cu alții*, a trebuit să sucumbe și a căzut drept sacrificiu al zelului și al bunei credințe a lui.

Așa și numai așa e de explicat și de crezut decadența lui. Dela 1852 încoace, pre care lumea cea rea, care n'a vorbit cu Iancu deaproape, nu i-a cunoscut aspirațiunile și dorințele și nu și-a putut explica urmările, a botezat-o de nebunie, m'am întâlnit cu el de multe ori după credința lui nebunia, l-am avut șase săptămâni de oaspe în casa mea (sic).

Nu mi-a vorbit în nici o întâlnire și petrecere o singură vorbă smintită, — n'am observat în toată purtarea lui cel mai mic semn de sminteală.

Și dacă-i reprobam câte odată aplecarea spre beție, la care decăzuse, el îmi răspundea: «lasă-mă frate, că numai așa pot înăduși durerea și amărăciunea în mine».

Fie-i țărâna ușoară și memoria în etern binecuvântată».

Pasiunile au o nedreptate în ele și un interes propriu, cari fac ca să fie primejdios să le urmezi și cărora trebuie să le ții piept, chiar și când ar apărea ca fiind cele mai rezonabile.

La Rochefoncauld.

Ura n'a fost nici odată sfetnic bun.

Mintea sănătoasă.

Responsabilitatea socială a bogaților.

— Din prilejul morții lui Vas. Stroescu. —

Am ales din operele unor oameni de bine patru pasagi ca să ilustrăm marea responsabilitate socială a aceloră, cărora le-a fost hărăzit de soartă averi.

Ruskin, Pestalozzi, Benjamin Franklin și Tolstoi! Toți sunt cunoscuți, la noi, dar câți le urmează sfaturile? Am vrea ca — mai cu seamă — dureroasele constatări ale nobilului Tolstoi, din minunata sa carte: «Săracii noștri» — să fie luate la cunoștință de opinia noastră publică. Astfel de cărți să fie traduse la noi și împrăștiate, nu operele incendiare ale cutărilor dinamitarzi morali!... Altfel... altfel ajungem lumea bolșevică.

* * *

«Este cu neputință la o sumă anumită de bogăție câștigată să hotărăști din simplul fapt că există, dacă este spre folos sau spre stricăciune neamului, în sânul căruia se află. *Valoarea reală a bogăției* atârnă dela importanța *morală* de care este legată, întocmai așa după cum atârnă adevărata valoare a unei mărimi matematice dela semnele algebraice, cu cari este adusă în legătură. O adunare anumită de bogății comerciale poate fi — pe deoparte — o dovadă despre o activitate adevărată, laborioasă, despre o putere, care crește mereu și despre o deșteptăciune mentală, productivă sau poate fi — pe de altă parte — o dovadă de trai bun, pământean, lipsit de simțul de responsabilitate, dovadă de tirănie crudă și de înșelăciune stricăcioasă. Unele averi mari sunt îngreunate cu lacrimi, ca un seceriș adus rău sub coperiș, cu ploaia căzută la timp nepotrivit — și e mult aurul, care strălucește la soare mai curat decât este el într'adevăr».

John Ruskin, vorbind despre bogăție.

«Dumnezeu este oamenilor numai prin oameni Dumnezeu oamenilor. Omul cunoaște pe Dumnezeu numai pe măsură ce cunoaște pe om, adică pe sine însuși, și cinstește pe Dumnezeu câtă vreme se cinstește pe sine însuși, adică câtă vreme tratează cu sine și cu seamănelui său după cele mai curate și bune porniri, cari zac într'ânsul... Degeaba spui săracilor: este un Dumnezeu, și orfanului: ai un Tată în ceriuri! Cu chi-

puri și cu cuvinte nu învață pui de om pe celalalt să cunoască pe Dumnezeu. De ajuți însă săracului, ca să poată trăi ca un om, atunci li arăți pe Dumnezeu; și dacă crești pe orfan, ca și când ar avea un tată, îl înveți ca să-și recunoască pe Tatăl din ceriuri, care ți-a dezvoltat astfel inima, ca să trebuiască să crești așa pe copilul orfan».

Pestalozzi.

Epitaful de pe mormântul lui Benjamin Franklin, compus de el însuș: «Aici zace trupul lui Benjamin Franklin (întocmai ca o scoarță a unei cărți vechi, din care a fost scos conținutul și căreia i s'au răpit inscripția și auritura), *o mâncare pe seama vlermilor*. Cu toate acestea opera însuș nu va fi pierdută, ci (după cum crede cu tărie) va apărea, odată și odată, într'o nouă și mai frumoasă ediție, revăzută și îmbunătățită din partea autorului».

* * *

«După ce mi-am croit planul acesta (de a ajuta pe săracii din Moscova), am scris un articol despre tema aleasă și, înainte de a-l fi dat la tipar, am mers pe la cunoscuții, la cari nădăjduiam să găsesc un sprijin.

Tuturora, pe cari i-am văzut în ziua aceea (m'am îndreptat mai cu seamă spre cei bogați), le-am spus aceleași gânduri, așternute mai pe urmă în articol. Făceam propunerea să ne folosim de numărătoarea populației (se începea tocmai o numărătoare a populației Rusiei — trad.), ca să cunoaștem sărăcia din Moscova și să ajutăm mai apoi cu *sapta* și cu banul, ca să ajungem să nu mai avem săraci în Moscova și ca să *putem, noi, bogații, să ne bucurăm cu conștiința împăcată de bunătățile obicinute ale vieții noastre*.

Toți m'au ascultat cu atențiune și cu seriozitate, dar într'aceea se petrecu în sufletul fiecăruia acelaș proces sufletesc: îndată ce pricepură ascultătorii de ce este vorba, se simțiră neliniștiți și puținel jenați față de mine.

Se rușinau așa-zicând se rușinau mai cu seamă pentru mine, fiindcă vorbeam prostii, dar prostii, despre cari nu poți să o spui tocmai pe față, că sunt prostii.

Ca și când ar fi deobligat pe ascultătorii mei o cauză externă să se uite printre degete la prostia, pe care o săvârșisem.

— «A, da... Firește... ar fi minunat, cum zici. E de sineînțeles, că nu e cu puțință să n'ai simpatie față de mișcarea aceasta... Da, ideia dumnilale e de tot frumoasă. M'am gândit

și eu asupra problemei, dar... la noi sunt oamenii în general așa de apatici, încât nu te poți aștepta, aproape de loc, la un succes mare. De altfel, cât privește persoana mea, firește, sunt gata să colaborez».

Cam acestea mi le-au spus toți. Toți erau de aceeaș părere, dar conglăsuiau, după cum îmi părea, nu în urma puterii mele de argumentație și nu în urma cererii lor sufletești, ci în urma unui motiv extern, care nu le permitea să nu conglăsuiască.

Am băgat-o aceasta de seamă deja de pe aceea că nici unul din cei cari îmi promisera colaborarea bănească nu și-a statorit singur suma cu care avea de gând să contribuie, încât am fost silit să o stabilesc eu și să-i întreb: «Pot/să mă aștept dela dta așa dară la 300 sau la 200 sau la 100 sau la 25 de ruble?» — nici unul nu-mi dete bani.

Accentuez faptul acesta, aici, fiindcă oamenii, dacă dau bani pentru ceva ce doresc ei înșiși, se grăbesc de obicei să și predea banii. Pentru o loje a Sarei Bernhardt (vestita artistă dramatică franceză — trad.) îți dau banii în mână cât ai clipi din ochi, ca să fie asigurați de afacere, aici însă nici unul singur din aceia, cari s'a declarat gata să-mi predea bani și cari și-au exprimat conglăsuirea lor, nu mi-a propus să-mi dea banii în mână, ci s'a învoit numai, tăcând, cu suma fixată de mine.

În casa ultimă, în care am fost în seara aceea, am dat din întâmplare de o societate mare.

Doamna casei se dedică deja de câțiva ani de zile acțiunilor de binefacere. La intrarea în casele ei se aflau câteva trăsură, în anticameră steteau câțiva lachei în livrele scumpe. În salonul cel mare de primire erau, la două mese și sub nește lămpi mari, doamne și domnișoare, îmbrăcate cu podoabe scumpe și cu giuvaericele scumpe și îmbrăcau păpuși; câțiva tineri stăteau împrejurul damelor. Păpușile, pe cari le îmbrăcau damele acestea, aveau să fie puse în loterie, în folosul săracilor.

Priveștiștea salonului acestuia de primire și lumea adunată într'ansul m'au atins foarte neplăcut.

Abstrăgând dela aceea că averea lumii adunate aici făcea mai multe milioane, abstrăgând dela aceea că procentele chiar și numai a capitalului spesat aici pe haine, dantele, lucruri de bronz, broșe, trăsură, cai, livrele, lachei, erau de o sută de ori mai mari decât aceea ce vor aduna doamnele astea laolaltă — afară de acestea toate se ridicau spesele pentru transportarea

tuturor damelor și domnilor acestora în salonul de primire, spe-sele pentru mănuși, rufe, drum, luminări, ceai, zahăr, friptură — de o sută de ori mai mari pentru doamna casei, decât era vrednică munca îndeplinită aici.

Am văzut astea toate și am putut să pricep că n'am să pot găsi simpatii pentru întreprinderea mea — totuș, am venit ca să-mi aștern propunerea și, cu toate că mi-a venit greu, am spus ce m'a adus aici (repetând aproape tot ce scrisesem în articolul meu).

Din lumea, care era acolo de față, mi-a oferit o persoană bani, zicându-mi că din pricina sensibilității sale nu se simte în stare să meargă în persoană la săraci, dar că-mi pune la dispoziție bani; câți bani și când are să mi-i înmâneze, asta nu mi-a comunicat-o.

O a doua persoană și un tânăr domn și-au oferit serviciile lor la vizitarea săracilor, dar n'am reflectat la serviciile oferite de dânșii.

Persoana principală, cătră care m'am adresat, mi-a spus că n'are să se poată face ispravă mare, fiindcă mijloacele sunt prea modeste.

Mijloacele ar fi de aceea modeste, fiindcă toți bogații orașului Moscova au mai fost luați în combinație și tuturora li s'a cerut ce a fost numai cu puțință, fiindcă toți binefăcătorii aceștia au primit ranguri, medalii și alte distincții că, dacă ar fi vorba să se asigure un succes bănesc, ar trebui să se roage cineva de oblăduire să înființeze nouă posturi onorifice, fiindcă acesta ar fi singurul mijloc ducător la țintă, dar că și acesta ar fi foarte greu de ajuns.

Înapoiindu-mă în ziua aceea acasă, m'am culcat nu numai cu presimțirea că n'are să se aleagă nimica de planul meu, ci și cu rușinea 'n suflet și cu constatarea, că săvârșisem în ziua aceea ceva foarte greșos și vrednic de ocară — dar tot nu m'am dat bătut, nu m'am lăsat de cărarea apucată.

(Tolstoi, «Săracii noștri și cei ce trăiesc în mizerie», din cap. III.)

Spuneți, dacă a fost *astfel atmosfera* din familiile bogătașilor din Rusia, vă mai mirați că mulți din ei colindă acum ca șoferi, magazineri sau contabili capitalele Europei?...

H. P. P.

Școala și sănătatea publică.

Este un lucru foarte bine studiat și cunoscut, că o parte mare a boalelor au la baza lor ignoranța ca una dintre principalele cauze.

Nu odată ni s'a dat ocaziunea să vedem țărani de ai noștri în o stare materială excelentă, cu case în cele mai bune condițiuni igienice, în cari erau încăperi îndestulătoare pentru persoanele, care o locuiau, dar să facem totdeodată și constatarea dureroasă, cum membrul familiei atins de tuberculoză sau alte boale infecțioase, zace în aceeaș cameră cu toți ceilalți membri de familie, sau chiar în acelaș pat cu alți membri de familie. Celelalte camere, frumos și curat ținute, cu tot ce are țărănul mai bun, stau rezervate pentru nunți și pomeni, iar bolnavul de tuberculoză trebuie să-și petreacă puținele zile, câte le mai are în o cameră cu puțin aer și lumină și cu multe persoane, de multeori și cu câte un purcelăș sau vițeluş. Cine va putea spune, că în astfel de cazuri, și de acestea sunt foarte multe, nu ignoranța, neștiința, este principala cauză, care scurtează viața bolnavului de tuberculoză. Dar tot această neștiință, care îndeamnă pe țaran, să pună lângă copilul atins de tuberculoză sau alte boale molipsitoare și pe alți copii sănătoși va fi cauza principală și a altor îmbolnăviri în familie. Fără această ignoranță țărănul ar deschide ușile odăilor de lux, ar pune în ele pe cel bolnav și astfel ar putea aduce și vindecarea bolnavului, dar mai ales ar putea apăra pe cei sănătoși de îmbolnăvire.

Suntem una dintre țările, care are cea mai mare mortalitate de copii sugaci. A treia parte dintre copii, cari se nasc la noi se prăpădesc în primul timp al vieței lor. Sunt multe și felurite cauze, cari duc la moartea acestor micuți nevinovați, dar cele mai multe din aceste cauze se pot reduce la una singură, la ignoranță. Neștiința mamelor de a-și îngriji copiii duce în mormânt sute și mii de copii în primul timp după venirea lor pe lume. Și această neștiință o întâlnim atât la mamele din clasa de jos, precum și la mamele din clasele suprapuse ale poporului. Pretutindeni ne lovim de ea, fără să se lase și fără să se încerce, ca să fie combătută.

Acestea sunt numai două exemple. Și exemplele, cari să ne arate, că neștiința este una dintre cauzele principale și a multor altor boale, le-am putea înmulți, deoarece sunt puține boalele, la cari să nu putem arăta, că ignoranța n'ar juca rolul principal la nașterea boalei.

Ignoranța despre toate chestiile, cari privesc sănătatea omului, se poate combate mai bine prin școală.

În urma-urmelor școala nu poate avea chemarea de a crește numai indivizi cu un bagaj mare de cunoștințe, din cari

ei în viață nu trag prea mult folos. Va fi de mare folos învățarea limbilor vechi, a istoriei, a gramaticii, a matematicii a dogmelor religioase etc. Prin multe din acestea se pune, se întărește și dezvoltă memoria copilului, și se ascute spiritul omului de mai târziu. Dar ca școlarul să se poată folosi de toate aceste cunoștințe mai târziu, după eșirea din școală, ca om în vârstă îi trebuie în primul rând un corp sănătos.

Acesta închide în sine toate cunoștințele și știința pe care și-o câștigă fiecare om în școală. Dacă acest corp nu va fi sănătos vor fi zadarnice toate cunoștințele din școală. Fără corp sănătos nu-i va servi omului la nimica nici memoria cea mai dezvoltată și nici spiritul cel mai ascuțit.

Acestea vor ajunge cu ușurință deodată cu corpul în adâncimea și întunericul mormântului, în lumea necunoscutului.

Astfel credem, că dintre chemările școlii cea mai de căpetenie trebuie să fie, ca să-i dea copilului toate cunoștințele, cu cari înzestrat în viață să știe, cum să-și apere corpul de boale, cum să-și întărească corpul, și cum să și-l țină în cele mai bune condiții de sănătate. Fără aceste cunoștințe vor fi zadarnice toate celelalte cunoștințe din școală, deoarece, dupăcum spuneam mai sus, lipsa cunoștințelor despre păstrarea sănătății este principalul izvor al celor mai multe boale.

Școala noastră nu dă aceste cunoștințe. Țăranca noastră, ca strămoșii noștri cu mii de ani înainte, încă tot cu toporul, taie buricul copilului pe pragul ușei, ca copilul ei să se facă meșteșugar, boalele de stomac ale copilului sugaciu tot cu ceapă voește să le vindece, la țăranca noastră încă tot mai vine deochiul, spurcatul și farmecele, cari trebuiesc îndepărtate din copil cu descântece, ba cultura aducând câte o schimbare și la țăran, i aduce pe masă și câte un rachiu, din care mama ține cu tot prețul ca să guste și copilul ei.

Țăranul nostru încă tot cu cuie își bate ferestrele dela casă, ca nu cumva să se poată deschide și să ajungă în odaia lui lumina și aerul. Cei mai vechi aveau frica de leproși și nu se prea apropiu de ei.

Țăranul nostru, fără nici o teamă, își adună și azi încă în aceeaș cameră cu tuberculosul sau cu bolnavul de alte boale molipsitoare întreaga familie. La el încă tot maslul, rugăciunile și descântecile sunt cel mai bun leac pentru orice fel de boală a corpului.

Dar nici nu prea este cine să dea poporului învățăturile despre adevărata apărare contra boalelor și despre îngrijirea corpului sănătos. Nu se poartă nici o grijă ca învățătorii, acești luminători ai poporului, să-și poată câștiga în timpul studiilor lor cunoștințele necesare pentru învățarea poporului despre păstrarea sănătății. Le lipsesc și lor aproape complet aceste cu-

noștințe. În școlile lor se învață toate lucrurile din lumea aceasta și din cea de după moarte, li se umple capul cu tot felul de dogme, cu figurile trecutului și prezentului, cu pământul, adâncimile pământului și cerul și cea mai puțină importanță li se dă tocmai acelor învățături, cari să-i arate luminătorului popoului, cum să-și păstreze sănătatea și cum să propage și el popoului aceste învățături. Și astfel poporul orbecă încă tot în întunerecul veacurilor trecute, a acelor timpuri, când și cei mai umili apostoli ai învățăturilor igienice erau trimiși la moarte de preoții acelor timpuri, prietini ai întunerecului și neștiinței, cari credeau, că n lume există numai suflete fără corpuri.

Dar ca să nu se supere poporul și învățătorii din mijlocul lui pentru cele spuse de noi mai sus, îi putem îndată mângăia, că aproape aceeași ignoranță o manifestă și majoritatea intelectualilor noștri. Dela un mecanic, ca să-și poată conduce mașina cerem, ca el să și-o cunoască până în cele mai mici amănunte. Dela un om, ca să-și poată conduce mașinăria complicată, care este corpul omenesc, ar trebui să cerem acelaș lucru, ca să-și cunoască corpul și modul de funcționare al lui. Aceasta cunoaștere însă o întâlnim foarte rar. Întâlnim încă oameni din elita societății (avocați), cari cred că nervii corpului pleacă dela inimă. Și dacă mama intelectuală nu mai taie buricul copilului în felul, după cum face țărancă, la îngrijirea copilului întâlnim și la mama intelectuală aproape aceleași greșeli, de care ne lovim la țărancă noastră.

Toate acestea din cauză, că școlile noastre fac din femeia intelectuală ori ce vrei, îi umple capul cu tot felul de cunoștințe, cari zice-se se țin de cultura generală și cari dispar din capul ei aproape complect deodată cu părăsirea zidurilor școlii, dar nu fac din femei tocmai pentru ce este creată ea în primul rând, nu-i dă educația necesară pentru a putea îndeplini funcțiunea de mamă. A le vorbi tinerelor fete din școlile noastre, viitoarelor mame, despre igiena femeii, despre îngrijirea copilului mic, însemnează încă în mîntea multora a propune imoralitatea. Și astfel, eșite din școli înalte, ca mame, ele vor asculta tot de sfaturile mamelor lor, iar acestea le dau sfaturi auzite dela străbunele mame dinainte cu 2000 ani.

Încât privește igiena în practică, educația fizică, încă nu stăm mai bine. Se crede, că se face destul, dacă să cere, ca fiecare copil din școală să aibă unghiile tăiate. Dar încă tot mai avem directori de licee de fete, cari cred, că elevele din școlilor comit un act de imoralitate, dacă merg la patinaj sau la săniat și avem școlile cu sute de elevi, cari nu au ore de gimnastică.

Toate aceste lucruri trebuie să se schimbe. Școala nu poate fi numai pentru educația sufletului, ci în proporția cuvenită tre-

buie să facă și educația pentru îngrijirea corpului. Nu putem admite, ca omul să iasă din școală numai cu învățături pentru suflet și învățăturile pentru conservarea corpului să-i lipsească aproape complet. Ori și ce om, care iasă din școală trebuie să cunoască construcția corpului său și modul de funcționare, precum și felul cum trebuie apărat și ferit corpul de boale. Femeia trebuie să găsească în școală învățăturile pentru funcționarea ca mamă, ca să nu trebuie să caute după cunoștințele necesare în cartea nescrisă a străbunelor sale.

Pentru ajungerea acestora va trebui, ca studiului igienei să i-se dea cea mai mare atenție în toate școlile. Învățăturile igienice au cel puțin aceeași importanță, ca istoria trecutului evreilor, care se chiamă în școală religie, sau ca zoologia (învățătura despre animale), fiind omul, totuși, cel mai ales animal dintre toate, studiul igienei are, credem noi, pentru indivit mai mare importanță ca ori și care studiu din școală. Și va trebui să i se dea atenția în proporția importanței. Elevii nu dau azi atenția cuvenită studiului igienei, fiindcă nu-i poartă nici o grije nici conducătorii școlilor, și ceceace e și mai rău, nici chiar mulți dintre medici nu-i dau atenția cuvenită.

În școlile populare ar trebui să se învețe atâta igienă, ca copilul din popor să iasă din școală cu toate cunoștințele necesare pentru apărarea sănătății sale.

În școlile, din cari ies preoții și învățătorii, va trebui să se învețe igiena cu toată temeinicia, ca aceștia ajunși între popor să poată face poporului o adevărată educație igienică. În școlile de fete va trebui să se învețe pe lângă igiena generală, de care are neapărată nevoie fiecare om, și igiena femeii și puericultura (cunoștințele despre îngrijirea copilului).

În școlile secundare studiul igienei să nu fie numai un obiect secundar, pe care să nu-l ia în serios nici elevi, nici profesori, nici medici, ci să fie un studiu principal, ca astfel toți cei ce ies din liceu, să aibă o pregătire igienică bazată, care rămâne pentru viața întreagă, și nu dispăre deodată cu părăsirea zidurilor liceului.

De aici va trebui să se ducă în îndeplinire ideea ingenioasă a profesorului Moldovan din Cluj, despre academiile biopolitice, acele școli, în cari și-ar afla pregătirea social-igienică toți aceia, cari intră în viața publică și în mâna și știința cărora este pusă soarta sănătății membrilor statului.

S'au făcut și discutat legile pentru învățământul viitor. Medicul a fost întreat prea puțin la alcătuirea organizației învățământului. Și ar fi avut și el multe de spus despre educația igienică și fizică. Astfel dorințele noastre exprimate mai sus nu sunt realizate nici în învățământul viitor.

Cei înțelegători însă, și în primul rând medicii, vor trebui să lase, ca aceste dorințe să fie realizate în viitor, dacă voim, ca școala să fie nu numai izvorul cunoștințelor întăritoare de suflet, ci și izvorul cunoștințelor pentru întărirea corpului și dacă voim să dispară ignoranța, izvorul celor mai multe boale ale poporului nostru.

Dr. N. Căliman.

Biopolitica.

Desvoltarea intelectuală a copilului.

În cunoscutul program biopolitic, elaborat cu atâta competență de dl profesor Dr. Moldovan, individul e considerat ca un ochiu din lanțul nesfârșit al generațiilor, ce se părândă. Individul, având ca mijloc familia, e dator să îngrijească de continuarea neîntreruptă a lanțului, dând urmași sănătoși, apți să ducă mai departe moștenirea primită. Ochiul următor al lanțului, care mă va lega cu nepoții și strănepoții mei, iar prin mine pe aceștia cu moșii și strămoșii lor, e făurit de mine, crește sub mâna mea și eu răspund de viitorul lui. Sunt copiii noștri, nu razămum bătrânețelor, ci garanța nemuririi noastre din generație în generație. Suntem noi în dâșșii, precum moșii și strămoșii sunt în noi. Toată dragostea, ce o simte părintele față de copil e iubirea de sine însuși.

De aceea accidentele unei persoane nu au o însemnătate numai trecătoare, ci generațiile viitoare sunt interesate în existența și desvoltarea lor.

În cele următoare voi încerca a da câteva lămuriri asupra accidentelor, cari influențează desvoltarea intelectului, minții copilului.

Se știe precis azi, că o boală se înstăpânește asupra individului numai dacă există o predispoziție, care nu-i altceva, decât slăbirea rezistenței organismului față cu germenii boalei. Nu individul câștigă predispoziția, ci — în cele mai multe cazuri — o moștenește. Toate influențele rele, de cari nu ne ferim, sunt menite a slăbi nu numai rezistența mea, ci măresc predispoziția urmașilor pentru diferitele boale.

Dar nu numai atât! Alcoolul, sifilisul, traiul neorânduit și multe împrejurări vor modifica înspre rău desvoltarea intelectului urmașilor prin înbolnăvirea și debilitarea sistemului nervos.

A ne feri de influența acestor patimi, înseamnă a ne asigura urmași sănătoși la minte. — De câte ori cunoști oameni bine situați, cărora nule lipsește nimic pentru a fi fericiți, iar copiii lor sunt hidrocefali, idioți, imbecili, epileptici, ca urmare a sifilisului ori alcoolismului părinților.

Ar trebui să-și dea seama fiecare și tinerii să fie lămuriiți, că un păhar beut peste măsură și o poftă împlinită fără precauțiune, va periclita viitorul lor și al urmașilor. — Ce trist e să știi, că copilul tău, în loc să moștenească minte, va ajunge poate într'un azil de vagabonzi ori alienați sau va deveni un răufăcător din vina ta!

Multe din urmări însă se pot îndrepta, pentrucă organismul tinăr e ușor de modelat. Defecte, cari par ireparabile, pot fi îndreptate de medic, dacă are posibilitatea să intervină de cu bună vreme. Iată câteva considerațiuni din acest punct de vedere:

1. Noul născut, dezvoltându-se normal, arată în miniatură aceleași semne intelectuale, ca și omul mare. Se interesează de cele ce se petrec în jurul său, e atent la manifestațiunile de dragoste ale mamei sale, zimbește, găngurește în limba lui, își arată plăcerea ori neplăcerea, dorințe și chiar iubire. Lipsind aceste semne e vădită nedesvoltarea normală.

Medicul în acest caz va căuta și va găsi cauza și ascultând sfatul lui, vom îndrepta copilul de cu vreme pe calea deplinei dezvoltări.

2. Tresăririle dese și fără cauză a copilului, sgârciuri ori momente de inconștiență la ieșirea dinților, ori în alt timp arată, că sistemul nervos e debil. Intervenind medicul va preîntîmpina o epilepsie sau o boală mințială.

3. Capul balonat, neproportionat de mare e semnul unei hidrocefalii, care, netratată, conduce la idiotism.

4. Copilul prea vial, dar puțin inteligent și nedisciplinabil, e un copil imbecil. Tratamentul și educația îngrijită va îndrepta pe un astfel de copil.

5. Orice traumă, lovitură suferită la cap, poate fi focarul unei epilepsii ori nevroze de mai târziu. Aceleași urmări le poate avea bătaia la cap.

6. Nu e bine să îngreunăm copilul cu însușirea unor cunoștinți, cari întrec puterile lui intelectuale. Cunoștințele zilnice să se dea în doze mici, pe măsură ce curiozitatea copilului le cere.

7. Nu e bine a pune pe copii să joace roluri în tot momentul și a face să reproducă în tot locul cunoștințele sale. Sunt persoane, cari nu-i sunt simpatice și împrejurări nepotrivite dispozițiunei momentane; silit în asemenea cazuri să-și joace rolul, copilul va deveni rezervat și cu ură față de cel ce-l silește.

8. Un copil trecut peste o boală infecțioasă va fi atent observat. De multe ori rămân în urmă defecte intelectuale, consecutive influenței boalei asupra meningelor ori creierului. Trate la vreme, defectele vor dispărea.

9. La copiii de școală întâlnim destul de des encefalita letargică, caracterizată prin somnolență și febră. Simptomele trec câteodată neobservate, dascălul și părinții cred, că au de a face cu lenea copilului și-l pedesc. Encefalita letargică e una dintre cele mai periculoase boale ce privește dezvoltarea intelectuală a copilului. Urmările consecutive a boalei sunt: schimbarea de caracter, schimbarea sentimentului de iubire față cu ai săi în ură, erotism precoce, rigiditate intelectuală și fizică. Toate acestea pot compromite cu desăvârșire viitorul copilului.

Un copil normal nu devine niciodată de azi pe mâne din bun și ascultător, neascultător, din silitor, leneș, din iubitor de părinți, răutăcios, ci orice schimbare de caracter, e semnul unei boale de tratat în consecință.

10. Tot la copiii de școală întâlnim chorea, care, dacă nu e gravă, se manifestează numai într'un neastâmpăr al copilului, care își mișcă într'una capul și membrele, nefiind în stare să stea liniștit. Astfel de copii sunt expuși la pedepse pentru nedisciplină; un profesor priceput însă va fi cu băgare de samă, iar copilul, tratat la timp, se va vindeca.

11. Copilul, care umblă cu gura deschisă și respiră greu, are polip, ori vegetații adenoide în nas. Astfel de copii au dificultăți la auz, din care cauză rămân înapoiți în învățatură și neajutorați. Nu arare ori se dezvoltă un arest psihic, o demență precoce sau o epilepsie la astfel de copii. O simplă operație făcută la timp va scăpa pe copil de aceste urmări.

12. E foarte important a controla auzul și văzul copiilor. Un dascăl nervos, care nu are destulă răbdare să se ocupe cu fiecare copil în parte și să-l cunoască, e o adevărată pacoste pentru copii. El va pedepsi pe miopii, cari nu pot vedea din

fundul sălei literile de pe tablă și pe copiii greoi la auz, cari nu înțeleg lecțiile lui, spuse cu glas plictisit.

13. Onamismul nu-i numai o deprindere rea, ci semnul unei imbecilități, unei debilități nervoase, ori a unei îmbolnăviri locale a organelor genitale. Prin bătae, pedepse, rușinări, nu vom vindeca boala, ci vom mări cercul vicios. Tratată însă cauza fundamentală, rezultatul nu va întârzia.

14. Dacă s'ar introduce și la noi examenul psihologic și de aptitudini a copiilor, am fi orientați în tot momentul încetării va trebui să se îndrepte grija și atențiunea noastră, pentruca să nu punem copiii în situații prea grele și nepotrivite aptitudinii și dezvoltării lor intelectuale.

În general, ca să asigurăm copiilor noștri «mens sana in corpore sano», (minte sănătoasă în trup sănătos) trebuie să îngrijim cu atențiune de toți pașii noștri și de toți pașii lor.

Sighet, August 1925.

Dr. Vasile Ilea,
medic-director al spitalului de
boli nervoase.

Cronică.

Biblioteca publică Dr. Alex. Bogdan. La începutul războiului mondial s'a strâns inima de jale la mulți din cei buni ai noștri auzind despre moartea pe câmpul de luptă a profesorului *Dr. Alexandru Bogdan*. Neamul nostru a pierdut cu dânsul o putere pedagogică de seamă, un profesor ideal, pe care-l idolatrizau elevii, iar viața noastră culturală a pierdut pe unul din aceia, cari visau o mișcare mai vioaie și cari cereau cu înțepire o atmosferă mai prielnică pentru o astfel de viață. Nemilosul Mars, zeul războiului, și l-a ales tocmai în clipa când putea folosi mai mult neamului său și acurș acela, care era menit să răspândească lumină, zace într'un mormânt întunecos în cutare sat Zumina din Galiția.

Dar numele lui Alexandru Bogdan

nu va dispărea din mijlocul nostru! ne vom îngriji noi ca generațiile viitoare să știe ce profesor ideal a fost, cât de mult a dorit înaintarea neamului său. Și fără de concursul nostru va trăi amintirea lui A. Bogdan, fiindcă s'a îngrijit, plecând pe câmpul de luptă, să lase ca ultimă dorință rudeniilor sale ca acestea să predea întreaga sa bibliotecă «Asociațiunii» noastre, cu scopul ca «Asociațiunea» să înființeze în Brașov întâia bibliotecă publică românească.

Pricepe publicul nostru românesc ce va să zică aceasta?

Alex. Bogdan a călătorit mult. A văzut țări streine. Il apucau «frigurile călătoriei», după cum îl apucă pe fiecare intelectual ce se respectă, și în călătoriile acestea a avut ochi să vadă, a avut marele dar de a extrage esența

din cele văzute și de a-și da seama ce ne lipsește nouă. Comparând și văzând lipsurile noastre a cerut cu impetuozitate în publicistică ca stările anormale dela noi să dispară, opunând ideile sale. Dacă în urma temperamentelor deosebite au fost și unele neînțelegeri la mijloc între «societatea teatrală» d. e. și între Alex. Bogdan — de nu ni l-ar fi răpit moartea din mijlocul nostru, Alex. Bogdan ar fi fost, de sigur, cel dintâi, când ar fi văzut roadele *perseveranței* pe cărarea apucată, să recunoască pe față că duc mai multe drumuri la Roma!

Ceeace a făcut cu dăruirea bibliotecii sale spre scopuri publice este o confesie sufletească a unei inimi nobile. Biblioteca lui este bogată, cu multă trudă aleasă, și plină de cărți de valoare. Numai acela știe să prețuiască o astfel de bibliotecă a unui om de inimă, care a avut puțină să se convingă însuși de greutatea, pe cari le întimpină un om cu punga mai modestă, dar cu avântul inimii cu atât mai mare.

A fost o *rușine* — să o spunem pe față, fără de înconjur — că Brașovul n'a avut încă biblioteca sa publică românească. Iși va fi adus aminte Alex. Bogdan de ceasurile petrecute în bibliotecile publice din Germania și Austria și își va fi zis: cel puțin atâta să dau generațiilor viitoare, cărțile, din cari am studiat eu — dacă n'am puțința să supraveghez astfel generațiile viitoare ale neamului meu.

Fapta lui frumoasă este o admoniere pentru cei bogați și un indemn: faceți ca mine, fapta lui *va trăi* și memoria lui vor binecuvânta-o tineri și bătrâni, toți câți se vor bucura de binefacerile cărților frumoase ale bibliotecii Alex. Bogdan.

Tineri studenți, lucrători conștii de misiunea lor, tinere domnișoare, băr-

bați și femei în vârstă — toți vor alerga să cetească în odaia rezervată pentru lectură, în «sala de lectură Dr. Alex. Bogdan» — iar dacă sporul lecturii va fi evident, dacă cetitorii vor părăsi sala ridicăți sufletește, Alexandru Bogdan se va bucura acolo, unde se află acum, și poate să se bucure pe drept cuvânt.

Edmond Rostand a făcut propunerea în Franța ca fiecare casă, care a pierdut pe câmpul de luptă pe cineva, să însemneze numele lui pe pragul ușii sau în odaia lui de lucru, de-asupra mesii de scris, sau în camera, unde petrecea mai bucuros cel dispărut. Cultul celor morți pentru un ideal vrea să-l promoveze Rostand cu aceasta. Scrieți cu litere mari, de foc, în «sala de lectură Dr. Alexandru Bogdan» numele lui și simțiți, vizitatori ai acestei săli, bunătaea de inimă a celui dispărut, dar urmați-i totodată sfatul: *cultivați-vă!* căci numai astfel lucrați în spiritul fondatorului bibliotecii publice.

*

„*Insănătoșirea națiunii!*” Apelul de Paști al *Crucii Roșii Cehoslovace*. Apelul Crucii Roșii Cehoslovace merită să tie citit și luat la inimă și la noi. Lozinca dată de astădată sună: «*Insănătoșirea națiunii!*» Iată cum apelează fiica lui Masaryk la opinia publică din statul învecinat și cum își motivează ținuta:

«Nu putem ajunge la această țință nici într'o singură zi, nici într'un an, nici chiar în zece ani! Încă și astăzi băgăm de seamă urmele războiului mondial: boalele încă nu s'au stins și *mar dăinuște multă mizerie și multă durere*. Ne așteaptă deci *încă multă muncă*. Țința ne-o putem ajunge mai repede dacă fiecare este conștiu de ceeace săvârșește pentru sănătatea și familia sa și de ceeace îi stă în puțință, în

poziția socială în care se află, să săvârșească pentru însănătoșirea mediului, a comunității sale. Ne indeplinim noi datoria în privința sănătății noastre proprii și aceea a altora? Nu s'ar fi putut îmbunătăți câteodată relațiunile *cele grele, în mijlocul cărora trăim, cu bunăvoință și cu o oarecare osteneală proprie, eventual prin colaborare?*

Aceasta o cere pacea Crucii Roșii, pe care o anunțăm acum de Paști. Mai înainte am lansat apelul acesta numai în orașele principale ale Republicei, de astădată se dă lozincă pentru întâia dată în toate orașele și în întreaga provincie.

Pacea aceasta pretinde să *amusească* cel puțin în decurs de o săptămână *toate disensiunile din viața publică* și pretinde ca energiile tuturor să se concentreze asupra gândului sănătății și al păcii. Vrea ca cu toții să ne răs gândim la cărările, pe cari vom putea ajunge la ținta aceasta. Cere ca să ne dedicăm mai puțin certurilor și urii și să băgăm mai mult în seamă ce poate presta o colaborare reciprocă și o înțelegere reciprocă.

Știe Crucea Roșie Cehoslovacă că nu va putea să delătore prin proclamarea păcii tot răul, împotriva căruia luptă, dar duce, de sigur, ceva în îndeplicire prin ceea ce va contribui la îmbunătățirea relațiunilor sanitare: trezește conștiința sanitară și *ne unește spre o muncă comună*. Crede Crucea R. C. că, odată și odată, se va ajunge, prin colaborarea tuturor, ca omenirea să se compună din națiuni sănătoase, conștii de ele și legate întreolaltă de o prietenie intimă.

Fiecare pas, fie el oricât de mic, în direcția acesta, își are însemnătatea sa. Munca Cr. R. C. se manifestă în direcția aceasta. Nu mai este Cr. R. a războiului. Lucrează acum pentru asigurarea păcii și creiază bazele pentru

un viitor mai bun. Oferă primul ajutor la accidente; ajută la catastrofe elementare. Muncеște într'o serie de instituții sanitare, împotriva boalelor, organizează oficiul samarinean și al îngrijirii caritative, întemeiază colonii pentru copiii amenințați de tuberculoză și conduce tinerimea spre o viață sănătoasă și spre ajutorarea altora. Această muncă a ei a adus cu sine de pe acum o îmbunătățire a sănătății naționale și a câștigat Cr. R. C. un loc de onoare în organizația mondială a Cr. R.

Cr. R. C. dorește să unească *pe toți cetățenii*, fără deosebire de colorit politic sau mărturisire religioasă, în rândurile ei; ca exemplu în direcția aceasta ne-au servit Statele Unite ale Americii, unde organizația Cr. R. și-a găsit răspândirea cea mai mare.

Cr. R. C. vrea să lucreze *pentru toți și pretinde totodată ajutorul tuturor*. Vrea ca ideea aceasta a păcii ei să *unească pe toți cetățenii, reciproc*. Ca toți să-și amintească în clipa aceasta la ce s'ar putea ajunge *prin sforțări unite, pentru îmbunătățirea sănătății publice și a păcii mondiale*.

Mulțumim tuturor, cari au contribuit la munca Cr. R. și chemăm la această muncă noui muncitori.

Pacea Cr. R. s'a proclamat — să se și țină în zilele acestea!

(Urmează subscrierile: președinta Dr. Alice Masariková și 2 vicepreședinti).

Patru cărți de întremare sufletească. Vrem să recomandăm de astă dată patru lucrări, pornite să câștige aderenți, din Sibiul de după războiu, dovadă că au mai rămas și aici o mână de oameni, cari să străduiesc să nu dea de rușine faima cea bună a Sibiului. Vrem să remarcăm unele capitole și pasajii, ca cititorul să fi informat asupra conținutului și ten-

dinței lor și să se încălzească pentru cărțile acestea.

De întremare sufletească avem nevoie în zilele noastre grele și nu de sbucium sufletesc și mai mare — de aceea nu avem destule cuvinte să remarcăm calitățile acestor opere, cari vreau să ridice moralul public.

Opera pedagogului de seamă *Frederic W. Foerster «Hristos și viața omenescă»* este una din cele mai reprezentative ale cunoscutului etician. O individualitate ca aceea a lui Foerster ar *trebui* ascultată, ca sfetnic, în zilele noastre de dihonie, deoarece vorbește sufletului omenesc unul, care vrea să aducă în concordanță etica sănătoasă, creștină, cu toate manifestațiile vieții de astăzi, între indivizi, între religii, între state. În capitolele volumului I, care e tipărit în românește (al II-lea va urma în curând), ne vorbește Foerster despre sufletul muritor, despre voința de a trăi, despre dumezeire, despre Hristos și sufletul modern, lărgindu-ne orizonturile, dându-ne merinde de meditat, silindu-ne să fim mai... concilianți. Înzadar va rugați în fața icoanelor, ne-o mărturișește respicat Foerster, înzadar bateți la mătani, dacă faptele voastre sunt în disarmonie cu rugăciunea noastră! Analiza făcută omului modern este necruțătoare, dar justă. Vrea să salveze «tainica noastră strigare după desăvârșire», analizează nostalgia sufletului nostru după ceva suprasensual, și găsește că — în cea mai mare parte — spiritul este în zilele noastre sluga animalului. Ne arată ca prototip de ideal iubirea lui Plato, pune în antiteză Erosul cel ceresc, cu Erosul pământesc. Discută opere de artă, cu multă pătrundere (Ifigenia lui Goethe, «Tristan-ul și Isolda» lui Rich. Wagner, etc.) și găsește în iubire supremul izvor al tuturor energiilor din lume. Re-

marcă mila, mila socială, acel *misereor supra turbam*, ca stimulent al acțiunilor omenști și — oricât de paradoxal s'ar părea — găsește chiar și în Nietzsche și în Schopenhauer sfetnici în parte, pentru generația de astăzi, sfetnici pentru sbuciumul unui suflet omenesc. Aducând pe Maria, ca femeia ideală, înaintea ochilor noștri, arătându-ne modernitatea lui Pavel, găsește Biblia «un compendiu al igienii nervilor», simte blăstemul banului și pledează — cu sfântă înverșunare pentru o încreștinare a economiei, căci astfel se va învinge capitalismul, partea cea vrednică de disprețuit a capitalismului.

Cețiți pasagiile împotriva sexualității din epoca noastră («poate suntem siliți să trecem încă printr'o asemenea *prăbușire*» scrie, îndurerat, Foerster, gândindu-se la desfrăul de pe timpul lui Irod), cețiți pledoariile pentru ce este curat, frumos, ideal, «setea metafizică» și opriți-vă la grozav de durerosul pasagiu: «tot mai mult iese la lumină adevărul, că omul, care merge pe asemenea cale și refuză armele de apărare ale luptei animalice, pentru a trăi numai în duh, ajunge într'o *desăvârșită izolare* și-și atrage disprețul și batjocura mediului uman, în care trăiește» (pg. 58). «Sfântul Magloire», eroul romanului minunat al scriitorului francez Dorgelès, sfântul, care vrea binele și e imposibil în societatea noastră postbelică!

Dar nu ca să descurajeze e scrisă cartea, ci ca să ridice frunțile plecate. Vrea să fie o medicină sufletească.

Bine a făcut dl prof. de la Academia teologică «Andreiană» *Dr. Nic. Colan*, că a tradus opera aceasta. Limba e vioaie, curgătoare, încât ai impresia de multe ori că te afli în fața unui original și nu a unei traduceri.

Vrednic de reamărcat este și vo-

lumul dlui profesor dela Acad. teol. Andreiană din Sibiu *Dr. Gr. Cristescu*: «*Sinteze etico-sociale*». Incă un volum în şirul de publicaţii de propagandă ale acestui misionar cu orizonturi largi şi plin de inimă. Păr. arhimandrit Scriban a scos în timpul din urmă o minunată dare de samă a misionarismului la alte popoare (englezi, francezi, germani, etc.) — iată pe unul, care ne-ar face cinste şi în sânul popoarelor acestora.

«Meditaţiile» dlui Cristescu sunt ca nişte ciorchine de struguri copti, cari te îndeamnă să iai boabă de boabă şi să-i cântăreşti greutatea, dar să-i guşti şi bunătatea.

Aproape aceeaş ținută ca a lui Foerster față de atmosfera de astăzi... «igiena morală a societăţii a fost desfiinţată şi sufletul ei a rămas pradă tuturor contaminărilor imoralităţii deslănţuite acum furios şi fără de nici o stavilă de rezistenţă interioară». «Ego-centrismul morbid» îl găseşti sintetizat în Oskar Wilde şi în ipostasul ultim al acestui scriitor (în «Baladă» şi în «De Profundis», adăogăm noi), constată «tragica nulitate a himerilor: «artă pentru artă»... După cum vedem dl Cristescu nu se dă îndărăt de a cita pe scriitorii la «modă» şi ne cade bine că ia lupta cu curentul bolnav.

Lector pasionat, autorul citează şi discută despre Giovanni Papini, W. Whitman, W. Rathenau, Croce, Stirner, Nietzsche, Kalergi, Gide, Foerster şi ajunge la... Ioan 13, 34: «Poruncă nouă dau vouă, ca să vă iubiţi unul pe altul, precum Eu v'am iubit pe voi». Din furtuna de antinomii din zilele noastre strigă conştiinţii noastre şi autorul Meditaţiilor: Îndrăzniţi! Aduceţi ca chiag al activităţii voastre *iubirea!*

De aceea şi aplaudă «Liga Naţiunilor». «Liga Naţiunilor» are nevoie

de profeţi, de misionari, de transfiguraţi şi de mistici, nu numai de ideologi, de contabili ai bilanşurilor politice şi de ingineri ai frontierelor. Specialişti politici şi economici sunt de un real folos, dar *numai ei nu vor putea să realizeze decât armistiţii* şi să impună moratorii erupţiunilor războinice... La Soc. Naş. trebuie să se nască un Hristos şi să vie apoi magii cu darurile lor şi păstorii cu turmele lor, ca să se închine Renăscătorului şi Mântuitorului lumii... Pacea nu va cobori în lume dacă vestitorii Evangheliei nu vor reforma sufletul diformat de păcat al omenirii, al reprezentanţilor ei politici, culturali şi militari, al financiarilor şi al muncitorilor, al intelectualilor şi al analfabeţilor» (65—66). Limpede, concis, dureros de evident. E vorba: reforma aceasta a sufletului diformat se mai *poate* face?

Dl Cristescu este optimist şi declară: «Un criticism sănătos, robust şi consequent caracterizează mentalitatea generaţiei noastre de după războiu, în ciuda tuturor lăşităţilor morale ale mamonismului curent. Mă gândesc la inspiratele pagini de orientare morală cu care evanghelizatorul Galaction, poetul Crainic, literatul Cezar Petrescu, teologul sociolog Ivanov şi superbul pamfletar Pamfil Şeicaru fructifică sufletul românesc zi de zi, abstracţie făcând de anumite particularităţi fatal legate de temperamentul lor şi de anumite subiective şi pasionale note ale concepţiilor lor politice». (28) În rugăciune găseşte «o terapeutică şi un tonic». Vrea să deştepte şi dsa «dorul de infinit».

Pledează pentru o «autocraţie a instinctului», şi pentru o «socializare a valorilor morale». În *democraţie* vede o aspiraţie etică, care se sprijineşte pe: «dreptate, filantropie şi pacifism», «marile speranţe spirituale ale omenirii»

(în conglăsuire cu un Ruskin, cu un Carlyle, cu un Masaryk).

Dacă a fost optimist mai sus, nu se dă înapoi să constate că «lângă tronul autorității, a oricărei autorități, zace azi «secură», ca la rădăcina unui pom». E criza de autoritate, care bântuie! «Pocăiți-vă!» strigă conștiinței omenești. Altfel ajungem într-o stare de decrepitudine morală, socială, primejdioasă.

Articolele sunt scrise cu vervă și conțin un arsenal întreg de argumente valide. Cartea merită să fie citită de toți intelectualii noștri. Are un singur defect, dacă se poate numi defect: limba este *prea* încărcată cu termeni tehnici filozofici, unele definiții sunt prea abstracte, încât — în forma lor actuală — nu vor putea fi accesibile tuturor intelectualilor noștri. Și e păcat, deoarece temele discutate pot să intereseze pe toți. (Chiar și titlul cărții nu e ademenitor pentru masele publicului dela oraș: *Sinteze etico-sociale*.)

Una din Meditații este o conferință ținută de autor în cadrele despărțământului Sibiiu al «Astrei». Ne cad bine cuvintele arătate cu cari a remarcat conferențiarul activitatea și caracteristica «Astrei». («Toate simpatiile noastre îi urmăresc statornic activitatea ei entuziastă de fructificare prin cultură a sufletului românesc... (având «Astra») minunate mijloace de socializare culturală». (pag. 53).

De-ar fi cât mai mulți propagatori ai binelui și ai «Kalo-Kagathiei» creștine, ca dl Cristescu în mijlocul nostru, atunci am înainta cu pași rezezi spre culmile culturii adevărate.

Dacă terminii tehnici filozofici îngreunază întru câtva cartea prețioasă a dlui prof. Cristescu, o altă carte, aceasta scrisă de pâr. arhimandrit dela mănăstirea Hodoș-Bodrogului, *Pompei Morușca*, pe când era încă preot-

director în Sibiiu; e mai accesibilă publicului nostru și mai cu seamă doamnelor și domnișoarelor.

E vorba de «*Femenism și feminitate în lumina evangheliei*». (De ce nu: «Feminismul și feminitatea în lumina evangheliei»?) Pe 188 de pag. sunt trecute în revistă femei virtuozose din diferite epoci: mironosițele, uce-nițele-apostoli, mama, soția, Fecioara Maria, Marta, Maria, Ana, Fiica lui Iair, Samarineanca, Veronica, Prischila, etc., până la misionarele Fivi și Tavită. Pâr. arhimandrit vrea să fie în curent și cu lumea de acum și ne descrie chiar și pe vre-o câteva... misionare, domnișoare ale zilelor noastre cum merg mai multe la câte un prieten al familiei și-i aranjează prin casă, aducând spiritul curat al unei feminități camaradești. «Stâlpul de cafeana», cinicul, cel înăcrit, găsește astfel un corectiv, un sprijin, căpătând din partea unor femei cum se cade sfaturi ce nu sunt de disprețuit.

Partea a doua este o conștiințioasă dare de seamă, făcută de autor ca secretar al comit. filialei Sibiiu a «Soc. ortodoxe naț. a femeilor române», în Maiu 1924. E vorba despre «apostolatul laic». Cuvinte de luat la inimă. O recapitulare a tuturor instituțiilor, cărora o societate a femeilor, ce se respectă, trebuie să le dea atenția cuvenită: cercuri de lectură biblică, conferințe și festivaluri, leagăne, grădini de copii, cămine școlare și asociații pentru protecția tineretului școlar, școli de gospodărie casnică, căminuri pentru ucenice, școli și căminuri pentru servitoare, căminuri pentru muncitoare, apostolatul în căzărmi, ajutorul social în familii, orfelinele, azilele pentru bătrâni, îngrijirea săracilor, a bolnavilor, a robilor, lupta împotriva prostituției, azilele pentru bețivi, îngrijirea locașurilor Domnului,

pelerinagiile. După cum vedem un întreg program de luptă ideală, cu vizirul deschis, pentru îmbunătățirea stărilor sociale.

Sfaturile din volum prind bine și lămuresc pe mulți și multe asupra multelor probleme ce așteaptă să fie rezolvite. Fie ca mulți cetitori să ia în mână și cartea aceasta și să se rușineze de timpul pierdut cu un dulce far niente punibil în ziua de astăzi — fie ca volumul să dea îndemnuri spre o muncă constructivă.

Tot atât de recomandabilă este broșura dlui profesor la Academia teologică «Andreiană» din Sibiu *Dr. Nic. Colan*: «*La luptă dreaptă!* un capitol de strategie misionară». Este o broșură de propagandă împotriva sectarismului, care s'a încuibat și la noi. Propaganda e dusă din punct de vedere românesc-ortodox. (E Nr. 14 din «Biblioteca Bunului Păstor», în editura «Revistei Teologice».)

Di Colan constată: «Neamul nostru este tradiționalist, profund tradiționalist în cultura lui; împotriva acestui tradiționalism dus uneori până la anchilozare spirituală, sectele reformiste câștigă teren tot mai mult în mijlocul neamului nostru, contribuind la fărâmițarea solidarității noastre bisericesti și naționale». În cele 12 capitole discută autorul pașii ce trebuie să se ia ca să se preîntîmpine răul. «Importanța strategiei misionare» o accentuează și dsa, cerând un «misionarism jertfelnic». Vrea să analizeze psihologia sectarului și să dea sfaturi concrete cum trebuie combătut un sectar.

Ca «adaos» găsim 25 de broșuri și volume indicate, ca bibliografie contra sectelor, a cărților scrise în românește.

Firește, cei ce vreau luminarea satelor noastre vor putea utiliza această broșură cu mult folos.

După cum vedem misionarii culturali-religioși ne sporesc. E vorba ca sămânța aruncată de dâșii să găsească pământul primitor. Oricare cetitor poate să contribuie în cercul său de activitate ca astfel de cărți să fie cetite și răsцитite.

Să fie într'un ceas cu noroc!...

Congresul filologilor români la Cluj. Aproape deodată s'au petrecut în primăvara aceasta două evenimente importante, în legătură cu studiul limbii noastre: inițiativa dela București a «*Prietenilor Dicționarului*», cari caută să promoveze tipărirea materialului pentru alcătuirea Dicționarului Academiei, strâns și rânduie cu o muncă atât de pricepută, în cadrele «*Mazeului limbii române*» dela Cluj, sub supravegherea dlui prof. S. Pușcariu, și al doilea congres al filologilor români, ținut la Cluj, în zilele de 23, 24 și 25 Aprilie.

Studiile de limbă, cari erau o preocupare de căpetenie pentru toate generațiile dela școala latinistă încoace, s'au mărginit în timpul din urmă la cercetări migăloase de laborator, în jurul catedrelor universitare mai ales, și la sporadice articole de ziar sau reviste, cari desveleau o lipsă de orientare în scrisul românesc de astăzi și cereau o intervenție grabnică și binefăcătoare a celor chemați, pentru curmarea desorientării. Greutățile ce stăteau în calea unor lucrări mai mari de această natură erau multe, și printre ele piedeca cea mai cu greutate: lipsa de mijloace materiale. Statul avea pe ce să cheltuiască banii, nu-și putea permite luxul să rupă o parte necesară din bugetul său pentru a ajuta cu aceasta niște lucrări, cari păreau prea puțin necesare, iar societatea cu înțelegere pentru astfel de preocupări prea redusă. Mai lipsea însă un factor

important pentru dezvoltarea cu succes a unor lucrări atât de migăloase, lipsea spiritul de colaborare armonică între diferitele «școale» filologice din țara noastră. O izolare mândră, obișnuită de altfel între «specialiști», cari au produs opere individuale de înaltă valoare, stimulând pe singuraticii cercetători, sau grupelc, la o adevărată întrecere de muncă științifică, dar, în acelaș timp, împiedecând sau întârziind săvârșirea marilor lucrări de sinteză, cari reclamă o colaborare mai directă între cei competenți.

Anul trecut a adus acest spirit de colaborare, prin întrunirea în întâiul congres, la București, a filologilor români, sub prezidenția d-lui O. Densușianu. La apelul inițiatorilor, împărățiat cu teama de o nereușită, au răspuns reprezentanții de seamă ai acestei discipline și într'o atmosferă de desăvârșită bună înțelegere au pus temelgia unor lucrări de seamă, cari numai în cursul câtorva ani se vor putea sfârși.

Al doilea congres, din anul acesta, prezidat de dl Sextil Pușcariu, (la care au participat, din București: O. Densușianu, D. Burileanu, I. Valaori, N. Cartoian, T. Papahagi, G. Adamescu, A. Lupu-Antonescu, etc.; din Cluj: S. Pușcarin, N. Drăganu, I. Popovici, V. Bogrea, Th. Capidan, G. Bogdan-Duică, G. Gînglea, Șt. Bezdechi, C. Diculescu, G. D. Serra, C. Lacea, G. Kristof, I. Mușlea, P. Chinezu, Șt. Roșca, etc.; din Cernăuți: A. Procopovici, Lecca Morăriu; din Focșani: T. Iordănescu, Alex. P. Arbore, Radu; etc.) a dus lucrările mai departe, menținând acelaș spirit de colaborare prietenească între congresiști, sugerând chiar ideea înființării unei *societăți a filologilor români*, mult mai eficace în lucrările ei. Anul viitor, când al treilea congres se va ținea la Cer-

năuți, poate va aduce înfăptuirea acestei idei, însemnând aceasta și o înălțare a prestigiului științei românești.

Anul viitor poate va avea norocul să mai facă un pas spre colaborarea tuturor filologilor noștri, aducând în sânul congresului și pe ieșeni, cari s'au ținut deoparte în acest an, cu excepția d-lui Șiadbei, și cari au fost rezervați chiar dela întâiul congres, din anul trecut.

O coincidență, de sigur prevăzută de organizatorii congresului din acest an, a făcut ca în aceleași zile Universitatea clujană, unde s'au ținut ședințele, să aibă vizita savantului filolog francez A. Meillet, care a ținut aici o conferință publică și câteva cursuri. Maestrul recunoscut astăzi drept cel mai de seamă indoeuropeist și îndrumător al filologiei moderne pe drumuri nouă, necontestate în lumea specialiștilor, a fost adus în sânul congresului, ale cărui desbateri le-a urmărit cu interes, luând uneori parte activă la ele.

Lucrările acestui congres au fost indicate din anul trecut și unele o continuare numai. La București au fost alese comisii speciale: pentru stabilirea ortografiei române, pentru stabilirea terminologiei gramaticale, pentru transcrierea textelor chirilice, comisia studiilor clasice și comisia Atlasului lingvistic. Aceste comisii au prezentat fiecare câte-un raport, care s'a discutat în ședințele congresului, luându-se hotărâri în consecință.

De cea mai mare actualitate a fost chestiunea *reformei ortografice*, care-și așteaptă soluțiunea de mulți ani. Era atâta confuzie în ortografia românească, încât nici chiar în cadrul unei provincii, dintre componentele țării noastre de astăzi, nu aveam și nu avem un scris unitar, când limba literară, una pentru toți românii, ar

trebui să se înfățișeze în scris într'o singură formă, recunoscută de toți. Principiul fonetic, admis ca temelie a ortografiei noastre. a fost interpretat de diferiții scriitori în diferite-feluri. Trebuia să vină o *autoritate* competentă să stabilească reguli, cari să fie apoi impuse, începând cu învățământul primar și secundar, unde este mai dăunătoare lipsa de unitate în această chestiune. Această autoritate numai filologii o puteau constitui. Dar chiar între ei erau reprezentanți ai diferitelor curente în ortografie și ei mai întâi trebuiau să treacă peste considerațiunile speciale, scumpe oricărui specialist, care lucrează în baza unor convingeri cu multe justificări, și să se invoiască asupra unui sistem ortografic, care, dacă nu poate avea țaria absolutului, să aibă cea mai multă rațiune logică și psihologică.

Comisia aleasă spre acest scop, din care făceau parte doi străluciți capi de școală, dnii Pușcariu și O. Densușianu, cu deosebiri de vederi, a putut stabili o ortografie unitară și raportul, deplin justificat, prezentat de d. Densușianu în această privință, a fost ratificat de congres. Printre regulile stabilite în acest raport, cu privire la ortografia viitoare, *una* în întreg scrisul românesc, cele mai de seamă sunt următoarele: anularea definitivă a consonantelor duble: se va scrie deci *masă, casă, rasă*, în loc de *massă, cassă, rassă*; omiterea accentului grav, întrebuițat în scrisul din ultimul timp cu atâta lipsă de consecvență; scrierea lui *î* cu acest singur semn, chiar și în cuvântul *Român*; menținerea lui *u* final în cazuri ca *traiu, graiu, rășboiu*, etc.; menținerea lui *i* în compusele cu *și*, ca *același, aceiași*, etc.; *pașnic, obișnuit, veșnic*, în loc de *pacinic, obicinuit, vecinic*; gen. și dat. sing. cu *ii* la cele cu plur.

în *i*, ex. *limbii*; cu *ei* la cele cu plur. în *e*, ex. *casei* și cu *tei* la cele terminate în *-ie*, ex. *Academiei*; transcrierea lui *s* intervocalic în neologisme cu *z*; în grupe de vocale *ea* după cons., ex. *făceam, auzeam, tocmeală* și *cuia* după vocale, ex. *îndoiam, îndoială*; introducerea unui *i* între vocalele în hiat, ex. *trebuie, spute, rămâie, scânteie, ploaie, boier*, etc. cu excepția neologismelor, ex. *idee, alee; aiuria, alocuria, nicdirea*. etc, din cauza formelor simple *aturi, alocuri, nicdiri*; etc. etc.

Aceste reguli vor fi expuse și argumentate suficient într'un raport, care va fi prezentat Academiei și, după adoptarea din partea Academiei, Ministerului Instrucțiunii, spre a fi introduse în manuale și în școli ca obligatorii. O broșură specială va populariza apoi noua ortografie, spre a putea fi adoptată de toți în scrisul lor. Astfel se va curma anarhia din scrisul românesc.

Asemenea a fost rezolvată definitiv problema comisiei pentru transcrierea textelor chirilice, documentele trecutului nostru cultural. Raportorul acestei comisii, dl N. Drăganu, a propus ca mijlocul cel mai potrivit pentru transcrierea acestor texte transcrierea cu litere latine însoțită de o reproducere fotografică a textului, sau tipărirea cu litere latine și paralele cu litere chirilice. Problema aceasta fiind mai delicată, normele aici nu au un caracter obligator, ci vor servi numai ca îndreptar pentru cercetători, ținându-se seama de greutatea materiale, cari stau în calea celor mai potrivite metode de transcriere.

Celelalte probleme nu s'au bucurat de o soluție definitivă și ele au rămas să formeze și obiectul de discuție al congresului viitor.

În privința învățământului, o seamă

de oratori a cerut păstrarea sau rein-
toarcerea în drepturile lui a învățămân-
tului clasic și în special a limbii la-
tine, care la noi se impune și din con-
siderațiuni național-sufletești. Problema
învățământului, care-și așteaptă dreapta
legiferare, în congres s'a precizat afo-
ristic prin cuvintele dlui Ovid Den-
sușianu, spuse la congresul dela Bu-
curești: nici modernism fără clasicism,
nici clasicism fără modernism. O îm-
păcare a acestor două concepții va
trebui să se facă printr'o cale de mijloc,
găsită de pedagogii și de savanții spe-
cialiști în dreaptă judecată.

Problema unificării terminologiei
gramaticale, care este înrudită, prin
actualitatea și prin necesitatea ei, de
problema ortografiei, asemenea s'a
amănat pentru viitorul congres. D.
Adamescu, raportorul comisiei în-
sărcinate cu rezolvarea acestei che-
stiuni, a condiționat rezolvarea de sta-
bilirea unei terminologii universal-ad-
mise, de către Liga Națiunilor, printr'o
comisie specială, care a fost aleasă
spre acest scop.

Mai mult a preocupat chestiunea
atlasului lingvistic, la desbaterea că-
reia a participat activ și dl Meillet.
Atlasul lingvistic este o problemă de
ani și poate de zeci de ani, care re-
clamă o muncă extraordinară și chel-
tueli materiale așa de greu de aco-
perit. Raportorul, dl Capidan, a cerut
ca acest atlas să îmbrățișeze și dia-
lectele românești din sudul Dunării,
pentru a putea fi într'adevăr o oglindă
a limbii românești. Discuții au fost
cu privire la metoda de a strânge
materialul, dl Densușianu fiind de pă-
rerea să se alcătuiască echipe regio-
nale în jurul Universităților, pentru a
strânge materialul în respectivele re-
gioni, iar dl Pușcariu, pentru omoge-
nitatea lucrării, a propus ca întâia
planșă a limbii, în trăsăturile ei fun-

damentale, să fie întocmită de un singur
om și pe urmă comisii speciale, mai
multe și formate din mai mulți oa-
meni, să umple tiparele stabilite de
înainte-mergător. O hotărâre nu s'a
luat în această privință, ea rămâne în
sarcina congreselor viitoare.

În afară de aceste debateri, cari,
după obiectul lor, au interesat un cerc
de intelectuali mai larg decât al celor
specialiști, în cadrele congresului s'au
făcut câteva comunicări de seamă. Și
trebuie să amintim printre autorii co-
municărilor în mod special pe d. *Bogrea*,
profesor la Universitatea din Cluj, care
din patul de boală, dela Clinică, s'a
ridicat, pentru a-și suținea singur co-
municarea, despre restabilirea textelor
clasice prin conjectură, întorcându-se
pe urmă să-și continue cura. O admi-
rabilă lecție de abnegație și de sacri-
ficiu pentru știință, care progresează
tocmai prin astfel de acte de sacrificiu
personal, cari uneori se transformă în
adevărat martiraj.

Celelalte comunicări au fost: O.
Densușianu: Actualizări în problemele
filologice, stăruint asupra importanței
cercetărilor făcute concomitent în mai
multe limbi, ținându-se seamă de dia-
lecte; Leca Morariu: Între gramatică
și stilistică, stabilind că cel mai bun
corectiv al scrisurii este graiul viu,
poporal și cerând o revizuire a gra-
maticii noastre, care s'a îndepărtat
prea mult de acest izvor viu al limbii;
I. Șiadbei: despre Leviticul de la Bel-
grad, o cercetare savantă deplin do-
cumentată și T. Papahagi: Disparații
și suprapuneri lexicale, stabilind le-
gătura strânsă între limbă și etnografie.

La sfârșitul congresului s'a ales
un comitet organizator, format din dnii
S. Pușcariu și Șt. Pașca dela Cluj, O.
Densușianu și T. Papahagi dela Bu-
curești, Al. Procopovici dela Cernăuți.

și I. Șiadbei dela Iași, cu menirea să coordoneze lucrările diferitelor comisii speciale, înlesnindu-le munca și soluționând unele chestiuni urgente, cari nu pot aștepta data viitorului congres. Vedem în această comisie întâiul comitet al «Societății Filologilor Români» în embrion, pe care o dorim constituită cât mai curând în interesul promovării studiilor de limbă românească și spre cinstea științei românești în general.

Ol. Boitoș.

O traducătoare cehă a avut bunul și laudabilul gând de a oferi publicului cetitor cehoslovac o serie de schițe și romane de ale scriitorilor români de seamă, în traducere. Institutul de editură ceh Ios. R. Vilimek din Praga este unul din cele mai mari institute de difuziune a cărții în înaintata Cehoslovăcie și numai bucura ne poate că a apărut în «biblioteca» acestei edituri (Nr. 230) acest prețios buchet, adunat de d-na *Dr. Jindra-Hušková, născ. Flajshansová*. Publicul nostru cetitor o cunoaște pe d-na Hušková și din articolele, scrise cu mult bun simț, în românește, și din excursiile întreprinse la noi și dela vizitele noastre în Bratislava, unde d-sa este lectoră de limba română, la universitatea de acolo.

Una din cele mai bune eleve ale lui Jarnik sen., d-na Hušková a studiat și la universitatea din București și a luat doctoratul în filozofie, în romanistică, tocmai din limba rom. «Astra» noastră a ales-o membră corespondentă și serviciile, pe cari le aduce culturii noastre, o îndreptățesc la această distincție. — Volumul de față (238 pag.) e intitulat «*Lăkullová tresen*» (Cireșul lui Lucullus). Pe copertă stă un filosof grec într-o grădină paradiziacă. Petale roze de flori de cireș îi cad pe frunte, iar pinii din apropiere și atmosfera

răspândită te invită, de fapt, să te aștepți la mâncări sufletești lucullice.

Ce a ales traducătoarea din autorii noștri? Din Anghel-Iosif: În grădina lui Lucullus; din I. Gorun: Arhivarul; din I. Agărbiceanu: Moș Vasile; din Delavrancea: Franta Cela; din Brătescu-Voinești: Microbul și Sâmbătă seara; din I. Slavici: Idila; I. Creagă: Soacra cu trei nurori; din V. Alecsandri: Vasilie Porojanu; din Odobescu, Mihnea Vodă; Costache Negruzzi: Alexandru Lăpușneanu; apoi din Mihail Sadoveanu: Oaspele de noapte; din Sandu Aldea: O schiță; din I. L. Caragiale: Tren de plăcere; din Al. Vlăduță: Păpușa oarbă. La sfârșitul colecției un essay despre novelistica română.

Trebue să fim recunoscători traducătoarei pentru osârdia depusă. Dsa a priceput prea bine că dacă vreau să se apropie două țări, trebue să dispară zidurile chinezești între ele și să vorbească omul omului. Oricâte tratate de alianță se vor încheia între state dacă nu se cunosc cetățenii, dacă nu se entuziasmează de ce este vrednic de remarcat, în amândouă țările, e zadarnică orice hârtie, iscalită oricât de caligrafic.

Munca pentru cultura poporului la vecini. Ucrainenii din Galiciia (Polonia) au și ei o societate «Prosvita», întemeiată la 1868, cu scop de-a răspândi cultura națională. Sediu ei e Liov (Lemberg).

La început «Prosvita» voia să-și ajungă ținta publicând cărți populare și înfiinșând case de citire. După zece ani de muncă, conducătorii societății ajunseră la convingerea, că activității lor li-se opun mai ales doi dușmani puternici: *analfabetismul* (80%, din populația ucraniană) și sărăcirea aproape completă a populației rurale. De

aceea «Prosvita» începu să organizeze poporul pe baze materiale, prin bănci populare și cooperative, totodată deschise cursuri numeroase pentru combaterea analfabetismului, editând și manualele necesare.

Membrii societății primiau în fiecare an douăsprezece cărți și un calendar. Afară de aceea se începu publicarea unei ediții foarte ieftine a clasicii ucrainieni și a buletinului «Comunicări dela societatea «Prosvita».

În casele de cetire dela sate se țineau, Duminica și în sărbători, conferențe și se făceau referate. Ajungându-se la o adâncire a scopului urmărit de societate, s'au început cursuri superioare, programul cărora se apropia mult de al școalelor primare. Totodată s'a deschis o serie de cursuri speciale, cari au dus la înființarea unei școli comerciale în Liov, a unei școli agricole și a unei școli de gospodărie casnică pentru fete.

Războiul mondial a adus pagube enorme societății «Prosvita». În 1919 s'a început însă cu toată puterea refacerea și în 1925, societatea a ajuns de nou la înălțimea muncii de dinainte de războiu. Activitatea ei se dezvoltă în aceleași direcțiuni cu deosebirea caracteristică, că e tot mai adâncită.

Publicațiunile societății se pot împărți în două grupuri principale:

1. Publicațiuni periodice de natură instructivă, cuprinzând instrucțiuni pentru organizarea și conducerea creșterii poporului și a adulților peste tot, a bibliotecilor populare și a teatrului de amatori. Pentru scopul acesta scoate revista lunară «Naordna Prosvita».

Revista «Bibliotyčnyj Poradnik», care apare trimestrial, face cunoscute cuprinsul și valoarea cărților, îndemnând astfel la cumpărarea lor, fie de

cătră particulari, fie pentru mărirea bibliotecilor.

Revista trimestrială «Amatorskyj Teatr» se ocupă de organizarea teatrului de amatori, de orhestră și coruri populare, dă îndrumări practice asupra jocului și tehnicii reprezentațiilor și năzuiește de-a ridica gustul atât în privința repertoriului, cât și a jocului.

2. Societatea publică în secția Bibliotecii populare lucrări corespunzătoare de-ale autorilor ucrainieni și străini; în secțiile Bibliotecii generale și a celei istorice, dă lucrări pentru popularizarea științei și un calendar. În seria fondului Sevčenko, dela 1921 încoace, se publică lucrări pentru cei care vor să învețe singuri; acestea țin deci locul unei școli primare (populare) superioare.

În anul 1925 a vândut «Prosvita», dela 1 Ianuarie până la 30 Noemvrie 23,847, iar pe cale de abonament 19,083 exemplare din publicațiunile proprii; bibliotecilor populare li s'a dăruit 1412 exemplare, cu totul deci 44,292 ex. Din publicațiuni străine a vândut societatea 25,411 ex. În comparație cu anul 1921, desfacerea cărților a crescut cu 50%. În Liov, societatea și-a reorganizat biblioteca în mod sistematic, făcând din ea o bibliotecă populară, din care se dau cărți cu împrumut. În provincie a organizat biblioteci speciale în filialele sale și în Casele de cetire dela sate.

Foarte folositoare s'au dovedit bibliotecile ambulante, de cari sunt până acum 30 complete, cu 1680 de exemplare. Acestea au fost date la 20 filiale și au fost utilizate de 1698 persoane.

Teatre organizate de amatori are societatea 756 (în 1924 erau 492) cu 3092 (în 1924 cu 2506) reprezentațiuni; coruri organizate 305 (în 1924 erau 219), orhestre 10,

Societatea nu-și îndreptează însă atențiunea numai asupra formelor de organizare, a întăririi, înviorării și legăturii organice între ele, ci mai ales și asupra valorii interne a muncii educative și asupra mijloacelor, cari duc la scop. Pe lângă revistă și carte, ea caută să-și ajungă ținta și prin conferențe (în anul 1925 au fost 1256 cu 10,000 auditori, în anul 1924, 362), prin citiri și conversațiuni libere, folosindu-se și de învățământul intuitiv ajutat de lăterne magice și megoscoape.

Munca pe terenul cultivării poporului e însă o artă, care reclamă pregătire și talent. Pentru a-și forma muncitori pe terenul acesta, societatea a înființat cursuri anume și intenționează deschiderea cât mai grabnică a unui institut pentru cultivarea poporului. Toate năzuințele societății țin-tesc înființarea de comunități de muncă cu un tutor în frunte pentru executarea unui program de muncă anume întocmit.

După «Prager Pr.», de *Vict. Lazar*.

Lipsa de măsură. *Arhiepiscopul de Laodicea*, fostul episcop de Langres, francezul alsacian *Sebastian Herscher*, analizează epoca noastră din punct de vedere moral («Viața religioasă», 28 Iunie 1925, «Les Annales») și constată:

«*Se disprețuiește*, în general, *tot ce pare moderat, echilibrat*, deplorabil-monoton. Lumii nu-i mai este rușine (nu se mai jenează). Intru atâta, adăo-găm noi, încât oameni, foarte inteligenți de altfel, privesc măsura ca lucrul cel mai plictisitor de pe lume.

... «Urmărind mișcarea contemporană bagi repede de seamă că, în-cet pe încetul, s'au supra-încălcăt pro-gramele de studii (în *educația modernă*), cu materii nenumerate, câtă vreme *educația morală*, care ar trebui să ocupe

locul întâi, s'a văzut relegată în planul din urmă. Și aceasta se decorează cu numele de progres...»

— «Sunt tânăr, sunt instruit!» strigă victima acestei culturi intensive (intelectuale). «Pot să ajung la toate! Vreau o situațiune frumoasă... Vreau bani, onoruri, dignități... Pe scurt: ard de dorul de a ajunge repede și cât mai sus!»... — «Ai răbdare», murmură lângă dânsul un amic mai potolit. «Câștigă timp și experiență... Dă probe... Mai apoi va veni ea, răsplata, dela sine!» — «Să aștept!... Să dau dovezi!... Da nu te gândești de loc. Crezi tu că sunt dispus să aștept? Mi-am trecut examenele cu succes. Am deci dreptul să reușesc, și degrabă, de n'aș reuși, n'aș fi eu cauza, ci societatea... A! Societatea!»

«La oraș, ca și la țară, atât între tineri cât și între tinere, și chiar și între persoane vârstnice, din susul până în josul scării sociale, pretutinde unde morala se găsește inferioară culturii intelectuale, ori cât de slabă fie aceasta, pretențiunile întrec extraordinar de mult meritul. Fiecare se crede îndreptățit de a ajunge repede la avere și de a găsi cu ajutorul ei plăcerile, pe cari îi le procură.

«*Mult*, nu este de ajuns (trebuie să ai *prea mult!*) Iată cum se face că la contemporanii noștri lipsa de măsură, de care avem din greu motiv de a ne plânge, contribuie într'un mod extraordinar ca să sporească aceasta, spre marea noastră daună, numărul virtuților uitate sau nesocotite.»

O primejdie pentru muncitorii intelectuali. Fostul ministru al instrucției publice și al artelor frumoase în Franța, dl *Léon Bérard*, dă țipetul de alarmă, într'o conferință, ținută la Paris, în 27 XI. 1925, intitulată: «*Încătrădu mergem?*»: E primejduită

cultura! «Muncitorii intelectuali» declară d-sa, «se preocupă în ziua de astăzi, pe drept cuvânt, de condiția grea ce le-a pricinuit-o greutatea timpului nostru, se adună, se asociază și, chiar, se sindicalizează. Nimic mai legitim decât aceasta. Fie convinși cu desăvârșire că nenorocirea cea mai mare, care-i poate ajunge, pe ei și pe aceia, cari le vor urma, ar fi aceea de a fi prinși, dacă îndrănesc să mă exprim astfel, între o aristocrație de bogăți analfabeți (lipsiți de carte) și o plebe fără conducător și fără direcție, prelucrată de juroarea egalitară și care nu suferă nici o superioritate». («Conferencia», Nr. 7, 15 Martie 1926).

Oare primejdia arătată de savantul francez să nu existe și pentru noi?

804/926.

Cătră domnil președinți ai despărțămintelor! Urmând să constatăm câte numere din Calendarul «Astrei» pe 1926 s'au vândut și de câte mai dispunem, sunteți cu insistență rugați să ne trimiteți la centru încunoștiințarea despre distribuirea și vânzarea calendarelor. În depositul nostru din Sibiu nu mai avem nici un exemplar, cu toate că ni se cer exemplare din multe locuri. Dacă nu vom primi exemplare până în 15 Maiu a. c. le vom considera de vândute de dvoastră și vă rugăm să ne răspundeți eu trimiterea banilor ce ne datorați. Cu toată stima *Comitetul central al «Astrei»*.

În legătură cu conferența dlui Meteș Revista germană sibiliană «Ostland», apoi «D. A. Tageblatt» și alte publicații ne întrebă dacă aprobăm conferența dlui Șt. Meteș despre «Situația românilor în trecut, în legătură cu sașii».

Avem cunoștință că dl Șt. Meteș și-a așternut pe hârtie ideile d-sale istorice și că le tipărește. Se va da puțința oricui să aducă contra-argumente valide, în publicistică. De altfel «Astra» nu poate censura conferențele bărbăților cu reputație stabilită.

BIBLIOGRAFIE.

Fr. W. Foerster: Hristos și viața omenească, Partea I, în românește de Nic. Colan. Sibiu, Tip. Tipogr. Săteanului, 1925, 50 Lei; *Prof. Dr. Gr. Cristescu: Sinteze etico-sociale*. Sibiu, Tip. «Dacia Traiană», 1926, 40 Lei; *Preot Pompei Morusca: «Femenism și feminitate, în lumina Evangheliei*, Sibiu, Tip. Tipogr. Arhidiecezană, 1925, 30 Lei; *Nic. Colan, La luptă dreaptă!* un capitol de strategie misionară. Sibiu, Edit. «Rev. Teologice», 1926, «Bibl. Bunului Păstor», Nr. 14, 15 Lei. Toate se află de vânzare în librăriile noastre și la «Libr. arhidiecezană», Sibiu.

«*Insemnări din războiul României mari*» de Dr. Vasile Bianu. Tom. I. dela mobilizare până la pacea din București. Cluj, Inst. de arte grafice «Ardealul», 1926, 408 pag., 140 Lei.

«*Cărțile bunului creștin*»: Nr. 4. *Darul lui Dumnezeu de Iuliu Maior*, Blaj. Tipogr. Seminarului, 6 lei; Nr. 5 *Adevărata jericire*, de Iuliu Maior, tot acolo, 6 lei.

«*Institutul economic românesc*»: *Const. I. Caradja: Informațiunile comerciale*. («Cartea Românească», 1926, 32 pag.)

Acelaș: Invățămintele problemei valutare norvegiene. (Tipogr. Sf. monastiri Neamțu, 1926; 32 pag.)

«*Orientalia Cristiana*», vol. VI 2 Num. 23 Apr. 1926, rev. «*Dundrea*», a. II. 1925 (Per. Papahagi — Silistra); — «*Tinerimea română*», a. VII. Nr. 7.

General Dragu Constantin: Fapte de împlinit. Sibiu, Tip. școalei militare Inf. 2. 1926, 128 pag.